

Kroniek

- december 2008
- jaargang 17 - nummer 4
- losse nummers € 4,50

Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

Club 'Leve de fiets' te Roswinkel

De grof- en hoefsmid

De telefooncentrale in Emmen

Pieter Johannes Duinkerken 1897-1949

De koster/schoolmeesters voor 1900 in Emmen

<i>Piet Naber</i>	Redactioneel	1
Artikelen		
<i>Ad Versteeg</i>	Club 'Leve de fiets' te Roswinkel	2
<i>Gé Rosenbaum-Kaspers</i>	De telefooncentrale in Emmen tijdens en vlak na de oorlog	17
<i>Pieter Alberts</i>	De kosten/schoolmeesters voor 1900 in Emmen	23
<i>Johan Withaar</i>	Historisch Emmen, de historie van Emmen en Zuidoost-Drenthe in woord en beeld	32
Rubrieken		
<i>Marcel Bulte</i>	<i>Oude beroepen</i>	
	De grof- en hoefsmid	6
<i>Wim Visscher</i>	<i>Zuidoost-Drentse biografieën</i>	
	Pieter Johannes Duinkerken 1897-1949	20
<i>Sis Hoek-Beugeling</i>	<i>Collectie Brands</i>	
	Gebruiksvoorwerpen	22
<i>Bestuur</i>	<i>Van de bestuurstafel</i>	
	Bestuursmededelingen en Activiteiten	33

P. Albers, Sterrenkamp 12, 7811 HB Emmen, 0591-610836
M.A. Bulte, Agaardreef 30, 7827 AE Emmen, 0591-630030
P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen, 0591-633942
M. Nicolai, Houtweg 180, 7823 PK Emmen, 06-25555188
W. Visscher, Zijtak O.Z. 7, 7833 AL Nieuw-Amsterdam, 0591-551741
Gelieve eventuele kopij te zenden aan:
p/a P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen;
p.a.naber@home.nl

Lid worden van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe?
Het lidmaatschap bedraagt € 15,00 en voor huisgenoten € 5,00 extra.
Geef uw naam, adres, postcode en woonplaats en telefoonnummer per post of per e-mail op bij: A.F. Dekker, secretaris, Laan van de Marel 501, 7823 BM Emmen, a.f.dekker@home.nl.

Redactioneel

De redactie wil beginnen met een paar felicitaties. Allereerst aan onze Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe zelf. Kort geleden werd namelijk J. Borgman als het 500ste lid ingeschreven; een mooie mijlpaal voor de vereniging.

Ook een felicitatie voor ons medelid en beheerder van de website www.historisch-emmen.nl, Johan Withaar, met het voltooien en uitbrengen van zijn boek over de woonwijk Angelslo. Johan heeft er ruim drie jaar aan gewerkt en het resultaat is een lijvig document, dat niet alleen voor mensen die een band met die woonwijk hebben, boeiend is om te lezen, maar ook voor anderen. Boeken van dit formaat zijn de laatste tijd meer verschenen, zoals *Emmen, het groote vreugdeoord* van Sis Hoek-Beugeling, dat iets meer dan een jaar geleden is uitgekomen en dat gaat over de geschiedenis van het culturele leven in de gemeente Emmen. En verder het boek van onze mederedacteur Marcel Bulte *Emmenaren op drift*, verschenen in juli 2008, dat handelt over de migratie van duizenden mensen uit Zuidoost-Drenthe naar andere delen van ons land.

Wat vinden we deze maand in de *Kroniek*? In Roswinkel is een document opgedoken: het reglement van de fietsclub van zo'n 100 jaar geleden. Ad Versteeg van de Werkgroep Historisch Roswinkel heeft er een artikel omheen gemaakt. Alleen het reglement is al leuk om te lezen.

Marcel Bulte heeft weer een oud beroep onder de loep genomen. Deze keer de grof- en hoefsmid en zoals de vorige keren betreft hij dit ook weer op de smeden in de Zuidoosthoek van Drenthe.

Van Gé Rosenbaum-Kaspers ontvingen we een bijdrage over de telefooncentrale in Emmen tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog, toen zij daar zelf werkzaam was. Een stimulans misschien voor andere leden om eens een artikel te schrijven uit persoonlijke herinneringen.

Pieter Albers schreef een stuk over de koster/schoolmeesters vóór 1900 in Emmen, een beroep, dat soms generaties lang in handen was van dezelfde familie en overging van vader op zoon.

Wim Visscher schreef de biografie over Pieter Johannes Duinkerken, schoolhoofd in Emmer-Compascuum, verzetsman en lid van Gedeputeerde Staten voor de PvdA. Er zijn enkele 'oplossingen' binnengekomen over de afgebeelde kubus in de rubriek van Jans Brands. De oplossing van P. Snel is het meest waarschijnlijk, namelijk een ank, gebruikt door edelsmeden om metaal een bolle vorm te geven.

Veel leesplezier toegewenst en tevens prettige kerstdagen en een voorspoedig 2009.

Club 'Leve de Fiets' te Roswinkel

In Roswinkel is een bijzonder document opgedoken: het reglement van de club 'Leve de fiets'. Dit reglement bestaat uit 38 artikelen. Achterin staan ook de namen van de drie bestuursleden en van de 'kaptein' die bij tochten de leiding had. Er is ook een lijst met namen van de 38 leden, 20 mannen en 18 vrouwen. De club werd opgericht op 9 maart 1907.

Het manuscript

Het manuscript is een schrift van 16,5 cm breed en 10,8 cm hoog met een blauw omslag. Boven- en onderzijde zijn wat gerafeld. Waarschijnlijk is het geknipt of gesneden uit een groter schrift. Aan de voorzijde is een etiket dat ondersteboven geplakt is.

Binnenin zijn 32 gelinieerde pagina's.

In het reglementgedeelte zijn alleen de rechter pagina's beschreven, eindigend met de namen van de bestuursleden. Dan komt de lijst 'Tochten 1907', op een linkerpagina. Daarop volgt rechts de lijst 'Leden heeren'. De laatste pagina 'dames' is weer een linkerpagina. De pagina daarna is een onbeschreven, gescheurde pagina. Alle tekst is met inkt in een sierlijk, regelmatig handschrift geschreven.

Roswinkel

Roswinkel is een randveendorp op zand dat in feite de zuidelijkste uitloper van Westerwolde vormt. Het is eeuwenlang geïsoleerd geweest naar het oosten, zuiden en westen toe door hoogveen (het Roswinkeler Veen) en het Boertanger Moeras. Administratief hoorde het bij Emmen. Verbinding met Emmen en Drenthe was er in droge periodes door het veen/moeras of bij vorst, wanneer de 'ijsspoorweg' richting Weerdinge kon worden benut.

Aan deze geïsoleerde situatie kwam een eind door de aanleg van de straatweg 'Valthermond-Munsterscheveld-Pruisische Grens'. Deze straatweg is in juli 1905 geopend. Een gedenksteen in het centrum van Roswinkel legt getuigenis af van de betekenis die deze straatweg juist voor Roswinkel had.

1. De vereeniging draagt den naam:
Leve de Fiets.
2. Zij stelt zich ten doel, de gezelligheid in Ros-
winkel te bevorderen door gezamenlijk tochten
te ondernemen.
3. Het vereenigingsjaar loopt van 1 Mei
tot 1 October

De eerste
artikelen
van het
reglement
van de club
'Leve de
fiets'.

Het tweede document, ook uit het archief van Rieka Wilken, is een foto van twee leden van de club. Het zijn de gezusters Pool, oudtantes van Rieka, prominent in beeld met fietsen in een studio in Groningen (Snel-Fotografie Gruno, Heerestraat 86A, Hoek Zuiderdiep, Groningen).

Ook de kleding geeft een prachtig tijdsbeeld.

De foto is als briefkaart verstuurd met poststempel Groningen 28-7-1908.

De gezusters waren dochters van directeur Pool van de Roomboterfabriek in Roswinkel. Links op de foto staat H. (Henrika) Pool en rechts staat J. (Johanna) Pool uit de ledenlijst.

Op de foto met fiets (regenkleding? over het stuur) tonen de dames zich waardige leden van de club.

Zowel de club als deze foto lijken een prachtige illustratie voor de mogelijkheden die de nieuwe straatweg en de fiets aan de inwoners van Roswinkel 100 jaar geleden boden. Gemotoriseerd vervoer voor particulieren was er nog niet op enige schaal.

Waarschijnlijk fietsten de dames uit Roswinkel naar Groningen en lieten zich daar in de studio fotograferen met hun vervoermiddel.

Het zal geen toeval zijn dat nog geen twee jaar na opening van de straatweg de fietsclub werd opgericht. Het enthousiasme is groot, gezien het aantal leden. Het reglement geeft een prachtig tijdsbeeld: bij voorbeeld, de serieuze aanpak blijkt uit een opkomstverplichting bij vergaderingen en tochten. Ook zijn er boeteclausules. Het manuscript is uitgetypt en wordt hieronder in zijn geheel weergegeven. De pagina's uit het manuscript, blz. 3 en blz. 25 geven een indruk van het origineel.

Over het wel en wee van de club is verder niets bekend. Voor 1907 staat een aantal tochten aangekondigd. Of die werkelijk verreden zijn, is niet bekend. De grootvader van de eigenaresse van het manuscript, Rieka Wilken, dreef Café Wilken in Roswinkel en staat vermeld als lid. Mogelijk werden de vergaderingen in dit café gehouden en werd het reglement daar bewaard en is het uiteindelijk via zijn nalatenschap in Rieka's bezit gekomen. Het uitgetypte manuscript is ook afgedrukt in *Rond de Klok*, de kwartaal-publicatie van Plaatselijk Belang Roswinkel, in december 2007.

Ten slotte

Meester Wester richtte in 1919 een Reisclub in Emmen op die in juni van datzelfde jaar een fietstocht door de provincie Groningen maakte.¹ Deze club was alleen toegankelijk voor jongens en richtte zich waarschijnlijk niet alleen op tochten per fiets. Er was ook een reisclub voor meisjes in Emmen, maar die wandelden vooral.²

Had Roswinkel de oudste fietsclub in de regio en misschien ook de enige echte fietsclub? Wie beschikt over meer gegevens?

Noot

¹ *Sis Hoek-Beugeling*, Emmen, het groote vreugdeoord. Uitgeverij Noordboek, 2007, p. 131-132.

² *Ibidem*.

Reglement van de club Leve de fiets.

Leve de Fiets te Roswinkel, opgericht 9 maart 1907.

1. De vereeniging draagt den naam: Leve de Fiets
2. Zij stelt zich ten doel, de gezelligheid in Roswinkel te bevorderen door gezamenlijk tochten te ondernemen.
3. Het vereenigingsjaar loopt van 1 Mei tot 1 Mei.
4. Lid van de vereeniging kunnen zijn allen, woonachtig in het dorp Roswinkel, die den leeftijd van 16 jaren hebben bereikt.
5. Nieuwe leden melden zich aan bij den secretaris.
6. Over 't al of niet aannemen van nieuwe leden moet schriftelijk gestemd worden.
7. De jaarlijksche contributie bedraagt 25 cent. Het inleggeld voor nieuwe leden 50 cent, te betalen op de eerste vergadering.
8. Waar twee zusters, twee broers of broer en zus dezelfde fiets berijden, kunnen beiden lid zijn. Ze betalen inleggeld slechts voor één; contributie voor twee. Op vergaderingen en tochten kunnen ze met 1 volstaan, maar hebben allen het recht.
9. Het lidmaatschap houdt op:
 - a. door opzegging.
 - b. door overlijden.
 - c. door niet betaling der contributie of boete.
 - d. door ontzetting van 't bestuur.
10. ?
11. Wie de boete voor den eerstvolgenden tocht niet heeft betaald of van het reglement is afgeweken, wordt geschrapt.
12. Bij slecht gedrag onderweg wordt iemand tot royeering voorgedragen.
13. Het bestuur bestaat uit 3 leden: voorzitter, secretaris en penningmeester. Jaarlijks treden ze op den 1sten Mei af, doch zijn dadelijk herkiesbaar.
14. Indien door overlijden of vertrek voor 1 Mei een open plaats in 't bestuur ontstaat, zal daarin in den eerstvolgenden vergadering voorzien worden.
15. Na 't fietsseizoen brengt het bestuur in een algemene vergadering verslag uit.
16. Elk lid krijgt minstens drie dagen voor den tijd schriftelijk bericht van een vergadering. Wie zonder schriftelijk opgegeven wettige reden thuis blijft, betaalt 1 kwartje boete.
17. Het bestuur kan buitengewone vergaderingen beleggen. Vijf leden hebben hetzelfde recht.
18. Buitengewone vergaderingen en tussentochten zijn alleen voor belangstellenden.
19. In eene vergadering voor 1 Mei wordt besloten, welke tochten in den zomer zullen gemaakt worden.
20. Bij loting wordt uitgemaakt in welke volgorde tochten zullen gedaan worden.
21. Elke eerste Zondag in de maanden Mei, Juni, Juli, Augustus en September wordt er een tocht ondernomen.
22. Als plaats van afrit en onthinding is bepaald het kruispunt bij Bolwijn.
23. Ieder lid is verplicht, al regent het baksteen, op den bepaalden tijd bij de plaats van afrit te zijn. Wie absent is, betaalt 1 kwartje boete.
24. Wie wettig verhinderd is, geeft hiervan schriftelijk kennis aan het bestuur.
25. Mocht weer, wind, of weg den tocht niet toelaten, dan wordt hij één Zondag uitgesteld. Bij stemming is vooraf uitgemaakt, of weer en weg den reis toelaten.
26. Ieder lid mag één introduceren, maar niet degene die lid kan zijn. Die gast moet ook den leeftijd van 16 jaar hebben bereikt.
27. De clubtochten worden door den kaptein geleid, die van een signaalhoorn voorzien is. Hij handelt

De artikelen 35, 36 en 37 uit het reglement.

35. Krijgt ien der leden op reis een ongeluk, dan moet de heele club halt houden, om te beraadslagen, hoe verder te handelen.

36. Niemand mag de club voor de plaats van ontbinding verlaten. Alle afwezigen betalen 1 kwartje boete.

37. Uit de pot wordt tot sluiting van 't seizoen een feestje georganiseerd.

echter uitsluitend op order van het bestuur.

28. Het bestuur heeft vooraf den tocht: snelheid, halten, geregeld. Voor den afvaart wordt alles medege-deeld.
29. De volgorde wordt bij loting uitgemaakt.
30. Onderweg kan de route op verzoek van vijf leden gewijzigd worden.
31. Door 't bestuur of op verzoek van vijf leden kunnen onderweg vergaderingen belegd worden.
32. Op den tocht mogen geen sterke dranken gebruikt worden.
33. Wie op een stopplaats graag familie of kennis wil bezoeken, geve dit op aan 't bestuur. Is hij of zij niet op den bepaalden tijd terug, dan wordt 1 kwartje boete betaald.
34. Onderweg mag niemand afwijken.
35. Krijgt één der leden op reis een ongeluk, dan moet de hele club halt houden, om te beraadslagen, hoe verder te handelen.
36. Niemand mag de club voor de plaats van ontbinding verlaten. Alle afwezigen betalen 1 kwartje boete.
37. Uit de pot wordt tot sluiting van 't seizoen een feestje georganiseerd.
38. In de gevallen, waarin dit reglement niet voorziet, beslist de club.

Het bestuur

Het bestuur bestond uit: Voorzitter: J. Kroeze; Secretaris: J. de Jonge; Penningmeester: J. Kuipers en Kaptein: H. Hoving.

Tochten 1907

Mei: Meppen; Juni: Coevorden; Juli: Borger; Augustus: Westerwolde en September: Gieten.

Leden

'heeren

H. Hoving, W. Hoijting, H. Huiting, J. de Jonge, J. Kroeze, A. Kruit*, J. Kruit*, J. Kuiper, H. Sassen, R. Welp, G. Wilken, J. Willemsen, A. Wijnholds, H. Wijholds*, J. Wijnholds*, J. Zwiers, R. Zwiers, H. Zwiers, K. Geers, W. Wilken.

dames

W. Boelken, T. Bolwijn, J. Dijkstra*, T. Dijkstra*, H. Hoving, A. Hoijting*, W. Hoijting*, E. Kruit*, H. Kruit*, J. Pool*, H. Pool*, J. Sassen, T. Welp, G. Woering, J. Wijnholds, D. Zwiers*, E. Zwiers*, A. Willemsen.*

* Bij deze opvolgende namen staan in het origineel accolades, waarschijnlijk om broers/zusters aan te geven waar in artikel 8 van het reglement over wordt gesproken.

De grof- en hoefsmid¹

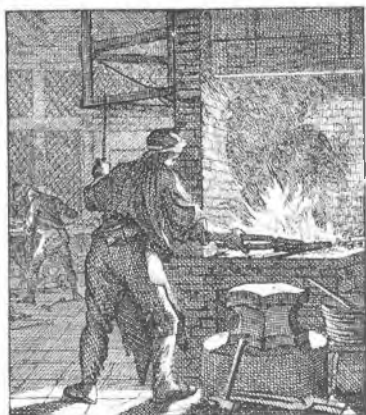
Net als in de mythen van de klassieke oudheid spelen ook in de Germaanse sagen smeden een belangrijke rol. Immers zij leverden de ridders hun helmen, harnassen en zwaarden, waarmee zij in staat waren wonderen van dapperheid te verrichten. Vandaar dat in de loop der eeuwen bijna niemand zijn bewondering voor hamer en aambeeld onder stoelen en banken heeft gestoken. Door de voortschrijding van de techniek heeft het ambacht van de ijzerbereiding en het smeden een grote vlucht genomen en menig een wist zich daarin te bekwaamen.

Smidsen op het platteland

De meeste smederijen hadden vroeger een primitieve inrichting. Meestal waren ze ondergebracht in oude en kleine gebouwtjes. In de grote steden had men vroeger aparte hoefsmeden. Op het platteland waren de smeden zowel hoefsmid, wagensmid, kachelsmid en grofsmid tegelijk. Grotere smederijen beschikten over aparte ruimtes voor de ijzerbewerking en voor het beslaan van paarden. Toen eind negentiende eeuw, begin twintigste eeuw de boeren meer en meer op ijzeren landbouwwerktuigen overgingen, gingen sommige dorpsmeden zich specialiseren in het repareren daarvan. Een enkeling wist zelfs een eigen landbouwwerktuig te ontwikkelen. Veel gebruikte landbouwwerktuigen werden vanaf 1880 meestal in massaproductie door de fabrieken geleverd. Een smid had er altijd voldoende van in voorraad en verkocht naast het smeedwerk drietandige mestvorken, tweetandige hooivorken, schoffels, hoefijzers of brandijzers met de naamletters erin. Verder kon een ieder bij hem koken en kolomkachels, turfbakken en dergelijke krijgen.

S.G. Hovenkamp heeft enkele jaren geleden over de smederijen van het carspel Emmen in de zeventiende en achttiende eeuw geschreven. Hij constateerde dat er in die tijd alleen maar smederijen in Emmen voorkwamen en nog niet in de omliggende dorpen als Noordbarge, Zuid-

De Smit.
Besteed uw vlyt, Ter rechter tydt.

Het Etsen gans door gloeid met Vuur,
Is nu bewerksaam van Natuur;
Van is het tyd van Fatsoenneere:
Omens, bewerkt soo uw Gemoed,
Ter goeder tyd van 's Leevens gloed,
Dat u geen naa berouwt turbeere.

De Smit uit het 'Menselijk Bedrijf' van Johannes en Capsarus Luiken, Amsterdam 1694. Op de afbeelding is duidelijk het gereedschap, het aambeeld, de koelton en de vuurhaard getekend.

barge, Westenesch en Weerdinge.¹ Dat veranderde in de negentiende eeuw. Toen ook de bevolking in het zuidoosten van Drenthe groeide en steeds meer land werd ontgonnen, nam de behoefte aan mensen die het smidsvak beheersten, toe. Geleidelijk vestigden zich in de meeste dorpen smeden en raakte de plaatselijke bevolking vertrouwd met het smidsvuur, de noodstal voor paarden en het gehamer op aambeelden. Vanaf 1860 zijn er in de dorpen van de gemeente Emmen steeds meer smeden komen wonen, zoals de Duitsers Johan Wilhelm Hake (1801-1872) die een smidse begon in De Maten en Hendrik Hendriks (1811-1883) die in Nieuw-Amsterdam een smederij oprichtte. In 1875 werd de oprichting van smederijen, broodbakkerijen, koper- en blikslagerijen en de aanschaf van stoomwerktuigen door de overheid aan banden gelegd. Nieuwe ondernemingen moesten voortaan een vergunning aanvragen en laten zien dat ze aan een aantal veiligheidsvoorschriften hadden voldaan. Vanaf die datum waren ook de (aspirant-)smeden verplicht voor het 'oprichten' van een smederij een vergunning aan het gemeentebestuur te vragen.

In de laatste kwart van de negentiende eeuw bevond zich al vrijwel in elk dorp van de gemeente Emmen een smidsbedrijf. Harm Tiesing schreef dat vóór die tijd de vloeren van de smederijen bestonden uit afgezaagde ondereinden van boomstammen en dat deze soms wel oneffen en lastig waren voor degenen die onbedachtzaam de smederij doorliepen.² Ondanks die degelijkheid vond de overheid toch dat dit moest veranderen, want vanaf 1875 mocht het smidsbedrijf alleen nog maar worden uitgeoefend in stenen gebouwen met een degelijke onbrandbare vloer. Verder was in de gemeente bepaald dat op een halve meter grond rondom de smederij zich geen veengrond mocht bevinden en tot op een afstand van

zes meter van het gebouw het kwetsbare en brandbare veenterrein bedekt moest zijn met een laag zand of een andere onbrandbaar materiaal met een dikte van minstens vijftientig centimeter. Tenslotte mocht in de smederij niet meer met turf worden gestookt, zodat men verplicht was steenkolen te gebruiken.

Ook daarna zijn verspreid over de dorpen nog vele smederijen opgericht. Enkele van deze waren de stoomsmederij van de vervener A. Smook Azn. in Nieuw-Weerdinge, de smederij van grofsmeden Roelof Pals en Alexander Vroling in Klazienaveen-Noord bij Sluis II en die van Gerard Pragt in Emmer-Compascuum. Alle vier zijn in 1915 met het smeden en het hoefbeslaan begonnen. Roelof Pals die in Emmen op 24 januari 1876 was geboren, opende de deuren van zijn smederij in 1908. Hij was een rijks-gediplomeerd hoefsmid, woonde en werkte in Nieuw-Amsterdam en overleed te Emmen, 15 augustus 1919.¹⁶

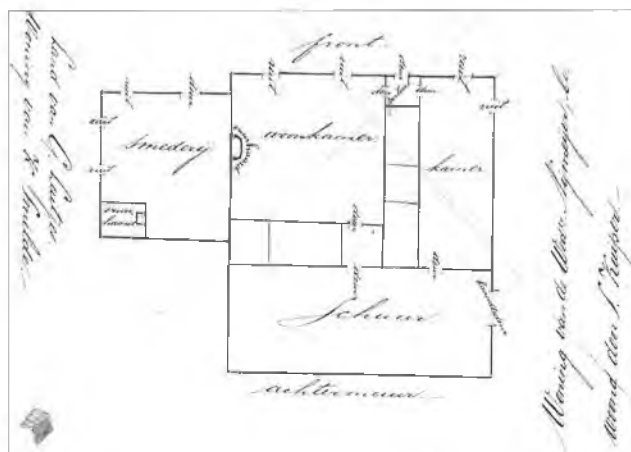
De Duitser Gerhard Heinrich Többen had eind

Portret van de grof- en hoefsmid J.B. Wilken. Deze foto werd gemaakt ter gelegenheid van zijn 55-jarig jubileum op 23 april 1928 als kerkneester in Barger-Compascuum (uit: Katholieke Illustratie, 25 januari 1928).

Chronologisch overzicht van de verleende hinderwetvergunningen in de gemeente Emmen in de periode 1875-1904 ³

<i>Naam en voornamen:</i>	<i>Datum</i>	<i>Plaatsaanduiding:</i>	<i>Bijzonderheden:</i>
Veen, Jan van der	02.04.1877	Nieuw-Amsterdam G 1084	grofsmederij ⁴
Wilken, Jan Berend	18.07.1878	Barger-Compascuum I 655	grof- en hoefsmederij.
Velzing, Hendrik	20.10.1879	Zuidbarge	smederij
Lulf, Herman	10.04.1880	Maten Wijk A 200 sectie A 9	grofsmederij ⁵
Hoppe-Scholte, Anna Maria	08.05.1880	Weedingermarke Wijk B 117a	ijzersmederij
Biemold, Hendrik	14.04.1881	Nieuw-Amsterdam sectie G 939	grofsmederij
Kroeze, Jans	14.11.1881	Weedinge B 620	grofsmederij
Wilbrink, Gerhardus	04.02.1882	Weedingermarke sectie B 2663	smederij ⁶
Pragt, Martinus	08.07.1885	Emmer-Compascuum sectie E 475	smederij ⁷
Vossebelt, Willem	23.06.1891	Nieuw-Amsterdam sectie G 1561	smederij ⁸
Posma, Jan Luitzens	06.04.1893	Barger-Oosterveen sectie I 1051	grofsmederij
Staal, Herman	19.08.1895	Noordbarge sectie D 6802	grofsmederij
Hof, Pieter	03.12.1896	Erica sectie G 2006	grofsmederij.
Rekker, W.H.M.	22.05.1897	Nieuw-Weedinge sectie B 3756	grofsmederij ⁹
Hemmes, Hemmo	22.05.1897	Emmer-Compascuum. Oosterdiep	grofsmederij.
Hoogeveen, Wiebe	1898	Nieuw-Amsterdam sectie G 832	grofsmederij ¹⁰
Veneman, Hendrik	20.03.1899	Erica, sectie G 2399	grofsmederij
Lecuwkerke, F.	07.09.1899	Emmen Wijk F no. 2	smederij ¹¹
Thedinga, Hendrik	29.11.1899	Emmen Wijk D no. 2	smederij en rijwielhandel
Voslander, Jan	23.03.1902	Emmer-Erfscheidenveen	smederij ¹²
Bielefeld, E.J.	04.06.1903	Weedinge sectie B 3101	smederij ¹³
Mulder, F.	21.07.1903	Emmen sectie F 1530	smederij en moffeloven.
Posma, C.	01.08.1904	Nieuw-Amsterdam sectie G 2462	smederij.
Heijen & Zonen	14.08.1905	Emmer-CompasC. sectie E 1890	smederij ¹⁴
Winkelman, J.	23.10.1905	Weedingerveen sectie B 4356	smederij. Hij was 'Mr. Smid'.
Kuper, Jan	02.10.1906	Oranjedorp	smederij
Biemold, A.	31.12.1907	Emmer-Erfs.veen sectie E 2170	smederij ¹⁵
Pals, R.	14.04.1908	Emmer-Compascuum	smederij.
Weimans, M.	28.04.1908	Emmer-Compasc. sectie E 2315	smederij, West Doorsnee NZ.

Tekening, behorende bij het verzoek van 5 april 1880 om een vergunning voor de oprichting van een smederij met vuurhaard door Herman Lulf te Maten. Deze vergunning werd hem op 10 april 1880 toegekend (Gemeentearchief Emmen, Boek Vergunningen Wet van de 2de Juni 1875).

De smederij van Albert en Gerrit Jan Naber in Emmen aan de Veenegertsweeg (foto van omstreeks 1925). Van links naar rechts: kind in het wit Hermine Schrovenwever, met hoed haar vader Jan Schrovenwever, achter hem haar moeder Aaltje Schrovenwever-Naber, met moker smid Gerrit Jan Naber, geheel vooraan diens vader Albert Naber. Geheel rechts (zittend groepje) Luch Naber-Heling, Hendrik Naber (later smid in Westerbork), Geziena Brinks-Naber en Jan Brinks. (Collectie Piet Naber te Emmen)

negentiende eeuw in Barger-Compascuum al een smederij en verkocht daarnaast nog allerlei soorten ijzerwaren, zoals potten, pannen, emmers, schoppen, mestvorken, ketels, nikkelen strijkijzers met bouten en verschillende soorten geëmailleerde goederen, zoals wastobben en melkemmern.

Gereedschappen en producten

Van binnen zagen de meeste smederijen er hetzelfde uit. Alhoewel de oppervlakte van de werkruimte varieerde, kon men in grote lijnen dezelfde inventaris aantreffen. Degenen, die een smederij van binnen kennen, kunnen dit beamen. Ook uit boedelbeschrijvingen en mondelinge overleveringen kan dit worden opgemaakt. Zo beschikte de hoof- en grofsmid Hendrik Staal uit Noordbarge over een betrekkelijke grote smederij. Hij was deze begonnen op 14 juni 1910. In 1917 had hij besloten zijn bedrijf naar een andere plek in het dorp te verplaatsen en een deel van zijn inventaris en voorraden te verkopen. Op dat moment zocht hij kopers voor een aantal gegoten kookkachels, turfbakken,

gegalvaniseerde emmers, wasketels en tobben, bruine geëmailleerde water- en zakketels, stormlantaarns, roskammen, koekettingen, schoffels, schoppen met en zonder stelen, tevens ongeveer honderd stelen, mestvorken, bijlen met steel, hakselmessen, vijftientig nieuwe zeisen en ribben, haarspitten, hamers, wetstenen, strikken, kippengaas, koekenpannen, tangen, granietpannen, partij deksels enz. In 1928 hield hij opnieuw boeldag en bood zes ploegen, vijf eggen, landhekken, een hakselmachine, een bascule, nieuwe en gebruikte kookkachels, harken, vorken, een grote partij puntdraad, harmonica- en kippengaas en een boerenwagen te koop aan. Toen G. Hof Pzn. te Erica in 1917 zijn smederij sloot, bood hij ongeveer 1.000 à 1.200 kilogram nieuw ijzer, vijftien gebruikte rijwielen, twee aambeelden, twee blaasbalgen, een boormachine, een pons- en knipmachine, bankschroeven, een slijpsteen, een soldeerlamp, een moffeloven, enkele kachels en fornuizen en verscheidene andere goederen te koop aan.¹⁷ Van de grofsmid Roelof Woldhuis, die een smederij aan de Hoogeveensevaart in Nieuw-Am-

sterdam had, is bekend dat hij zich ook bezig hield met het repareren van wagens. Verder verkocht en repareerde hij gietijzeren kookpotten, geëmailleerde en ijzeren potten en pannen, emmers, wastobben, koekenpannen, koffie- en theekannen, zeisen en zichten, kast- en deursloten, grendels, ploegen, hooiharken en hooivorken. Zijn spullen vervoerde hij dikwijls met een boerenwagen die door een bruine merrie werd voortgetrokken. Hij was een van de weinige bewoners van het dorp die tijdens de Eerste Wereldoorlog over een vrachtwagen op veren met kap kon beschikken. Toen hij zijn spullen op 18 januari 1918 publiekelijk verkocht, lag zijn schuur vol met fietsen en onderdelen daarvan, wagen- en wipkarassen en schoppen met en zonder steel. Ook kon men intekenen op een partij draadnagels, een hondenkar op veren, een boerenwagen met brede velgen, een aantal korte en lange ladders, leren paardentuig, knuppels en veren.¹⁸ Woldhuis kreeg kort voor de Eerste Wereldoorlog bekendheid toen zijn smederij met

Geëmailleerd gevelbord van een gediplomeerde hoefsmid. Iedere zichzelf respecterende smid had een dergelijk bord aan zijn smederij gevestigd (collectie Harm Joling te Roswinkel, met dank voor de reproductie door A.H. Versteeg te Roswinkel).

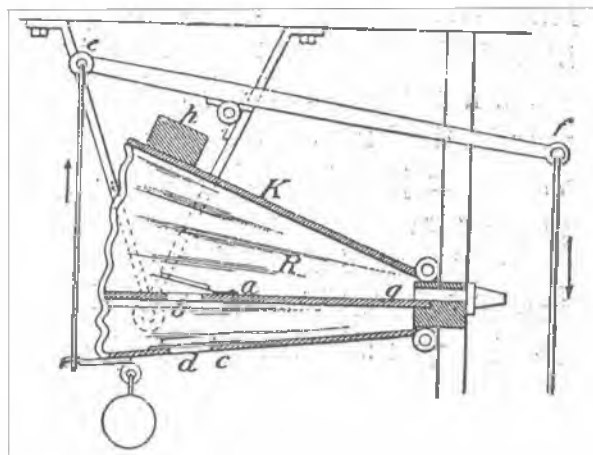
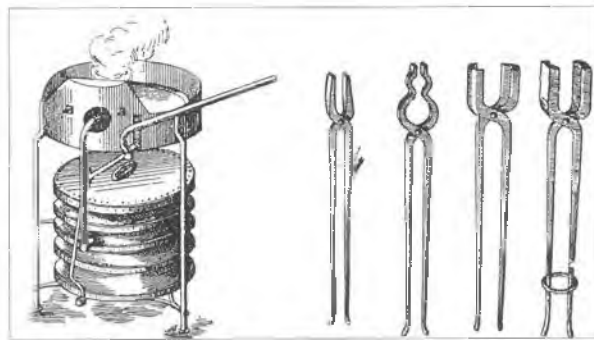
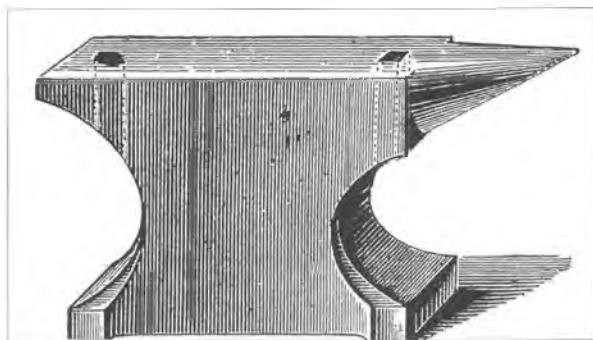
goud werd bekroond en hij in die tijd uit voorraad aardappelrooimachines van het merk EIJTH, verscheidene soorten ploegen en cultivators leverde.¹⁹

In 1915 adverteerde Roelof dat in zijn landbouwsmederij te Nieuw-Amsterdam een aantal grasmaaimachines met en zonder aflegger voor koren stond die op proef konden worden gehuurd en dat bij hem ook zichtmachines en zelfbinders konden worden verkregen.²⁰ In mei 1923 vestigde de gediplomeerde hoefsmid Jan Smit zich in het bedrijfspand, waarin Roelof Woldhuis zijn grof-, hoef-, landbouw- en kachelsmederij had gehad.²¹

Smid Nieboer te Nieuw-Amsterdam had de meest uiteenlopende smidsgereedschappen in bezit, zoals drie blaasbalgen, drie aambeelden, drie onderblazers, twintig hand- en voorhamers, twee koelbakken, een speerhaak op blok, vier bankschroeven, een schaar in het aambeeld, zes snijijzers met blokken en toppen, een gassnij-ijzer met blokken en toppen, twee ratelboren, een boutenschaar, twee gewone scharen, twee schroefsleutels, twee slijpstenen, een slijpsteenstel, twee soldeerlampen, een kachelpijpwals enz.²² In april 1920 kocht Egbert Velzing uit Oranjedorp de winkel van A. Boers te Erica. Velzing was toen 29 jaar oud en mocht zich net als vele andere collegae een rijksgediplomeerde hoefsmid noemen. Hij vestigde zich als smid en rijwielhersteller.²³ De combinatie smid en rijwielhersteller en -handelaar was in die tijd vrij

De zeis haren. Tijdens het gebruik moest de zeis regelmatig met een haarhamer worden gescherpt. Alhoewel iedere smid dergelijke gereedschappen verkocht, maakte hij ze vanaf ongeveer 1880 niet zelf meer, maar kocht ze goedkoper in van de fabriek (uit: Katholieke Illustratie, 9 februari 1927 naar een tekening van Jan Wiegman).

Enkele smidswerktuigen, zoals die in het begin van de twintigste eeuw werden gebruikt. Op de bovenste rij van links naar rechts: een aambeeld, een veldsmidse en een aantal tangen. Op de onderste rij van links naar rechts: een blaasbalg, een houwkling, een renet, een handhamer, een ritsbeitel, een doorslag en een stamper (uit: Hoefkunde en hoefbeslag, H.M. Kroon en G.H.J. Gallandat Huet, Den Haag, 1927).

normaal. Steeds meer smeden in de gemeente Emmen hadden zich al gespecialiseerd in de reparatie en verkoop van fietsen, beschikten over een moffeloven of waren een dealerschap van een rijwielfabrikant aangegaan.

Met het vak bekend

Henk Nijenbrinks is een kleinzoon van Warmold Nijenbrinks. Hij vertelde dat zijn grootvader in Emmen een smederij was begonnen en samen met zijn vader Barend op twee locaties had gezeten. De meest bekende was die aan de Westersstraat 2. Hij vertelde verder: "Mijn vader Barend was een echte hoef- en grofsmid. Hij had het vak bij diens vader Warmold geleerd en is na mobilisatie in 1939 als rijkshoefsmid bij een artillerieonderdeel in Katwijk gelegerd. In 1940 is hij naar huis teruggekeerd. In Emmen hadden wij een grote smederij. Omdat mijn vader lid was van de Nederlands Hervormde kerk had hij

veel Nederlands Hervormde boeren uit Westenesch als klant. Warmold had zijn handen vol aan reparaties van landbouwwerktuigen. Verder wist hij als geen ander ijzeren hoepels om een houten wiel te leggen. Nadat hij de hoepels van bandijzer had gebogen en geklonken, gooide hij ze in een kuil voor de smederij waarin een grote berg turf lag te smeulen. Vervolgens gooide hij een hoop zand erop. Door de hitte zetten de hoepels uit. Wanneer ze voldoende waren uitgezet werden ze om de houten wielen gelegd en afgekoeld met water."²⁵ Warmold en Barend Nijenbrinks hebben ook menig paardenhoef bekapt en beslagen. Volgens Henk Nijenbrinks werden alleen de werkpaarden beslagen. Bij paarden die alleen in de wei stonden gebeurde dat niet. Begin jaren tachtig van de vorige eeuw werd de smederij van twee generaties Nijenbrinks opgeheven. Een ander smedengeslacht was dat van Naber,

Overzicht aantal smeden (gezinshoofden) per periode en dorp

Periode:	1859- 1885	1885- 1904	1918- 1936
Amsterdamseveld			4
Barger-Compascuum	2	1	3
Barger-Oosterveen		3	2
Barger-Oosterveld		1	2
De Maten	2	1	2
Emmen	6	3	9
Emmer-Compascuum		3	7
Emmer-Erfscheidenveen			12
Erica	1	5	11
Klazienaveen			4
Munsterseveld			4
Nieuw-Amsterdam	5	4	8
Nieuw-Dordrecht			1
Nieuw-Weerdinge			12
Noordbarge		1	4
Oranjedorp	1	1	1
Roswinkel	3	3	2
Smeulveen			1
Vastenoew	2		
Weerdinge	2	6	1
Westenesch	1		
Zuidbarge	4	1	1
Zwartemeer			5
onbekend	4		3
Totaal	33	33	99

van wie vier generaties zich vanaf het midden van de 19de eeuw tot ongeveer 1990 eveneens met het smidsvak bezighielden. Hun smederij bevond zich aan de Veenegertsweeg, een zijweg van het Noordeind. Zo deed Gerrit Jan Naber niet alleen veel met haarden en kachels, maar hij besloeg ook paarden. Een specialiteit van hem was het smeedwerk aan de toestellen van speeltuinen in het noorden van het land. In de bekende speeltuin van Grimme stond zelfs een speeltoestel waarin 'gebouwd door G.J. Naber' stond gegraveerd. Zijn veelzijdigheid en kundigheid kwamen verder tot uiting toen hij allerlei brancards en instrumententafels begon te fabriceren.²⁶

Verscheidene smeden hebben hun zonen opgeleid, zodat ze in staat zouden zijn later de smidse voort te zetten. Een van de belangrijkste zaken was kennis van de eigenschappen van de paarden uit de omgeving.

Het vak van grof- en hoefsmid kon men op de plaatselijke ambachtsschool leren, op die van Hoogeveen of Coevorden. Verder kon men tweejarige cursussen volgen op smidsscholen in Groningen, Hoogeveen, Amersfoort, Arnhem of Utrecht. Op de ambachtsscholen leerden jongens van veertien tot zeventien jaar de elementaire beginselen. Ze waren op die leeftijd vaak nog niet

De smederij van Egbert Bielefeld in Weerdinge. Op 29 juni 1903 had hij deze smederij geopend. Voor die tijd had hij in Dalen gewoond (uit: Weerdinge in woord en beeld, samengesteld door H. Stuulen, H. Scholten, H. de Roos en W. Katoen met medewerking van Anneke Geitz (Weerdinge, februari 1987).

Eerste wereldoorlog

Tijdens de Eerste Wereldoorlog hebben veel smeden en smidsknechten hun vak als grof- en hoofsmid in het leger mogen uitoefenen. In de meeste gevallen hebben ze dienst gedaan bij de Genietroepen, in andere gevallen werden ze als hoofsmid ingezet bij artillerie of andere legeronderdelen.

Overzicht grofsmeden en smidsknechten die in de periode 1914-1918 zijn gemobiliseerd

<i>Naam en voornamen</i>	<i>geb. jaar</i>	<i>woonplaats</i>	<i>legeronderdeel</i>	<i>bijzonderheden:</i>
Berends, Arnoldus	1892	Nieuw-Amsterdam	1ste Inf. Brigade	Landstorm, korporaal
Boers, Hilbert	1888	Erica	Genietroepen	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Bronsema, Hendrik	1890	Nieuw-Amsterdam	Genietroepen	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Brüning, Johan Heinrich	1889	Barger-Oosterveen	1ste Regt. Inf.	Vanaf 1.4.1909 milicien-hoefsmid.
Deiman, Hindrikus G.F.	1893	Munsterseveld	1-III-25ste Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Eerkes, Tebbe	1892	Sluis 7 - Amsterdamseveld	1ste Inf. Brigade	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Eisinga, Jacob	1898	Emmer-Erfscheidenveen	1-II-5de Regt. Inf.	Op 17.1.1918 ingelijfd.
Gerdes, Jan Berend	1889	Barger-Oosterveen	12de Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Groniger, Bernard J.	1890	Nieuw-Weerdinge	4de Cie Wielrijders	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Herder, Hendrik	1892	Emmer-Compascuum	Genietroepen	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Hesseling, Harm Klaas	1888	Emmer-Erfscheidenveen	9de Inf. Brigade	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Hof, Hendrik	1894	Emmen	5de Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Hoogeveen, Wietze	1880	Erica	4-I-5e Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd
Hoogeveen, Wijtse	1879	Erica	2-I Genietroepen	Op 1.8.1914 gemobiliseerd
Hulst, Frans	1896	Smeulveen	Wielrijdersdepot	Op 18.8.1916 ingelijfd.
Jansen, Bernhard H.	1884	Barger-Oosterveen	3-II-5e Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd
Jonge, Albertus de	1891	Amsterdamseveld	Genietroepen	korporaal detachement Nicuwersluis.
Kuper, Jan	1883	Barger-Oosterveen	4-I Genietroepen	Op 1.8.1911 Landweer.
Lankhorst, Hermannus	1897	Erica	Cie Wielrijders	Op 2.2.1917 ingelijfd.
Masselink, Roelof	1893	Nieuw-Dordrecht	16de Regt. Inf.	Op 1.8.1913 vrijwillig hoofsmid.
Naber, Gerrit Jan	1897	Emmen	1ste Regt. Art.	Op 4.10.1917 ingelijfd.
Pals, Roelof	1882	Nieuw-Amsterdam	1ste Regt. Art.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd
Peters, Hermannus H.	1890	Barger-Oosterveen	Genietroepen	Op 1.8.1914 gemobiliseerd. ²⁷
Pragt, Heinrich	1894	Barger-Compascuum	5de Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Pragt, Johan	1897	Emmer-Compascuum	Genietroepen	Op 2.2.1917 ingelijfd.
Roosken, Willem	1896	Klazienaveen	2-I-I-I Inf. Brigade	Op 1.8.1916 ingelijfd.
Rozema, Roelfinus	1898	Nieuw-Amsterdam	4-III-5e Regt. Inf.	Op 4.5.1918 eerste oefening.
Schenkel, Geert	1879	Emmer-Erfscheidenveen	4-II-I Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Staal, Albertus	1890	Noordbarge	1ste Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Staal, Johannes	1884	Noordbarge	4-I-I Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Többen, Johan Rudolf	1893	Barger-Oosterveen 447	16de Regt. Inf.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Velzing, Hendrik	1893	Erica	Wielrijders Gouda	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Visscher, Geert	1892		3de Regt. Veldart.	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Vos, Hendrik	1889	Nieuw-Weerdinge	9de Inf. Brigade	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.
Vossebelt, Dirk	1897	Nieuw-Amsterdam	Genietroepen	Op 2.2.1917 ingelijfd.
Vroling, Alexander	1890	Klazienaveen 37	Genietroepen	Op 1.8.1914 gemobiliseerd.

sterk genoeg om paarden te beslaan. Pas vanaf negentien jaar mochten de toekomstige burger-hoefsmeden de smidsscholen bezoeken. Smidsknechten leerden van alles. Hoe een smid een gloeiende ijzeren hoepel om een houten wagenwiel kon leggen en welke paarden wel of niet uit de hand konden worden beslagen. Verder wist men hoe fornuiskachels moesten worden gerepareerd, een smidsvuur met behulp van blaasbalgen moest worden onderhouden, welke soorten en maten hoefijzers er bestonden, welke soorten wagens er op de boerenerven stonden en wat er verder nog van een smidsknecht mocht worden verwacht. De meeste smeden hadden een of meer smidsknechten in dienst. In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog kon men regelmatig advertenties tegenkomen waarin gevestigde smeden een of twee smidsknechten vroegen die al enkele jaren met het vak bekend waren.

De hoefsmid

In Roswinkel kan men nog jaarlijks de kunst van het hoefsmeden komen bekijken. Tijdens een feestelijke bijeenkomst op het terrein van Harm Joling aan de Roswinkelerstraat worden dan een of meer paarden beslagen en kunnen de oudere dorpsbewoners nog herinneringen ophalen. Harm Joling vertelde daarover: 'Vroeger woonden er drie smeden in het dorp. Deze zijn alle drie inmiddels verdwenen vanwege de mechanisatie en omdat het aantal

paarden drastisch terugliep. Allemaal deden ze er hoefbeslag bij. Tijdens de regentijd in de werkperiode was het altijd druk in de smederij. Soms kwamen er wel twintig paarden op één dag. Ik kan mij smid H. Wilken op de Roswinkelerstraat 40 nog goed herinneren. Zijn zoon Jan heeft het smidsbedrijf van zijn vader overgenomen. Hij is er echter in 1972 mee gestopt. De tweede smid was G. Wieringa. Hij woonde aan het Kanaal en had daar tevens een machinesmederij. Hij repareerde vooral veenmachines, maar deed ook hoefbeslag. In de jaren vijftig is hij gestopt. De derde smid was Wolter Hinting die bij de Joodse begraafplaats woonde. Hij stopte in 1954. Na de Tweede Wereldoorlog kregen de boeren in het dorp via het Marshallplan tractoren en werd er steeds minder gebruikt gemaakt van het paard. Dat was in de oorlog wel anders, want toen stonden er soms wel vijf paarden voor de dorsmachines. In alle smederijen brandde een vuur. Het hoefbeslag ging er tussendoor. Zo kan ik mij nog herinneren dat Wilken een houten hoef- of noodstal had. Paarden die niet gewillig waren gingen er in. De meeste waren echter gemakkelijk met de hand te beslaan. Wanneer paarden niet te veel op de harde weg liepen volstond men slechts met voorijzers. De paarden zetten namelijk de meeste kracht op de voorbenen. Er waren allerlei soorten hoefijzers. Soms hadden de smeden moeite met oude hoefnagels. Tijdens het beslaan lagen verscheidene ijzers in het vuur. Voor de bekapping gebruikte men een speciaal mes en een hamertje. Tegelijkertijd werd ook de hoef (de straal) van binnen schoongemaakt. Daarna deed men een warm ijzer onder de voet (zogenoemd warm beslag). In een enkel geval werd ook koud beslagen. Voordat de hoefsmid aan de gang ging, liet hij eerst het paard stappen om te kijken hoe de hoeven bekappt moesten worden en waar meer en waar minder moest worden gesneden.'

De hoefsmid bezig met het beslaan van een paard (uit: Katholieke Illustratie, 7 januari 1931).

Herman Platzter heeft thuis nog steeds enkele stuks gereedschap uit de hoefsmederij van zijn vader, zoals een vuurtang, een smidspook en twee mesjes om het vuil uit de hoef te krabben. Hij vertelde dat de smeden vroeger hun eigen gereedschap maakten. Verder vertelde hij: 'Vroeger smeedden de hoefsmeden ook hun eigen hoefijzers. In het begin van de twintigste eeuw betrokken ze hoefijzers van de fabrieken. Mijn vader had een smederij in Oud-Schoonebeek. Voordat hij voor zichzelf begon had hij het vak van hoefsmid op diverse plaatsen geleerd. Hij heeft onder andere als grofsmid gewerkt bij de Heseper Torfwerke in Twist, bij smid Stevens in Nieuw-Schoonebeek en bij smeden in Deventer en Zandbergen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog heeft hij als hoefsmid gewerkt in het leger. Het vak heeft hij al doende geleerd. In 1927 haalde hij een diploma. Vanaf die datum mocht hij zich rijksgediplomeerd hoefsmid noemen. In 1931 begon hij aan het Oosteind in Oud-Schoonebeek voor zichzelf. Na de Tweede Wereldoorlog is hij ermee gestopt, omdat hij veel last van zijn rug kreeg en het zware werk niet meer kon uitoefenen. Ik kan mij nog goed herinneren dat mijn vader in de smidse verscheidene stapeltjes hoefijzers had staan die per maat waren gebundeld. Ofschoon hij gebruik maakte van deze fabrieksijzers, moest hij deze iedere keer weer in het vuur passend maken. Ik heb hem dit vaak zien doen.'²⁸ (Platzter kon zich ook nog goed herinneren dat zijn vader in de smederij stapeltjes hoefijzers per maat met een ijzerdraad had gebundeld. Het waren over het algemeen fabrieksijzers.) Wanneer hij een bepaald ijzer voor het paard had uitgezocht, werd het ijzer in het vuur roodgloeiend gemaakt en tegen de hoef passend gedrukt. Vervolgens werden de nagels erin geslagen en de uiteinden die naar buiten kwamen eraf geknipt.

Het beslaan van een paard in een noodstal op het terrein van Harm Joling aan de Roswinkelerweg te Roswinkel (collectie Harm Joling te Roswinkel, met dank voor de reproductie door A.H. Versteeg te Roswinkel).

Noten

- 1 S.G. Hovenkamp, 'Smeden en Smitsen van Emmen 1600-1800', Drents Genealogisch Jaarboek 2003, blz. 1-30.
- 2 Harm Tiesing, 'Uit en over Drenthe', 2003, blz. 198 e.v.
- 3 Gemeentearchief Emmen, Boek Vergunningen Wet van de 2de Juni 1875, Staatsblad 95. Met dank aan de archivaris Peter Kraan.
- 4 Deze smederij lag naast de tapperaffaire van Gerrit Jacobs aan de noordzijde van het Hoofdkanaal van de Drentse Kanaalmaatschappij, de Verlengde Hoogeveensevaart.
- 5 Herman Lulf kreeg op 6 juli 1908 vergunning voor een smederij in De Maten op sectie A 3410. Hij werd op 25 maart 1904 afgekeurd voor inlijving bij het 1ste Regiment Infanterie.
- 6 Tegen de vestiging hiervan zijn toen twee bezwaren ingebracht.
- 7 Deze smederij lag ten noorden van het Compascumerkanaal. Martinus Pragt kwam uit Gasselte.
- 8 Willem Vossebelt woonde aanvankelijk in Amsterdam. Hij was grofsmid van beroep en was gespecialiseerd in het maken en repareren van een- en tweescharige ploegen, landbouwwerktuigen en kunstmestbrekers.
- 9 W. Rekker kwam uit Nieuw-Buinen. Op 15 mei 1905 kreeg hij een vergunning voor de oprichting van een smederij in Nieuw-Weerdinge sectie B 4221 en 4422. Op 9 januari 1918 werd zijn stoomsmederij annex rijwiel- en kruidenierszaak aan de Tram- en Straatweg te Nieuw-Weerdinge in het openbaar verkocht. Hij hield zich vooral bezig met het repareren van baggermachines, centrifugaalpomp en locomobielen. Dergelijke machines en hulpstukken

- behoorden tot de boedel.
- 10 Wiebe Hoogeveen sloot zijn smidse in Nieuw-Amsterdam begin juni 1909. De inventaris van de smederij werd op 12 juni 1909 in het openbaar verkocht en bestond onder andere uit kolom- en vaaskachels, een gegoten fornuiskachel, gegoten kachelplaten, een partij kachelornamenten, een partij ijzeren waterketels, potten en pannen, een granieten kookpot met een inhoud van 85 liter, een partij schroeven met handvaten, wastobben enz.
 - 11 F. Leeuwerke kreeg op 4 juli 1902 een aanvullende vergunning voor de uitbreiding met een verlakkerij en een rijwiellherstelplaats.
 - 12 Jan Voslander kreeg op 25 november 1907 een vergunning voor de oprichting van een stoom-smederij te Emmer-Erfscheidenveen sectie E 1842.
 - 13 E.J. Bielefeld kreeg op 6 mei 1908 vergunning voor een smederij in Weerdinge sectie B 4138.
 - 14 De firma zat daarvoor in Ter Apel.
 - 15 Biemold leverde onder andere een zuiver snijdende baggersnijder voorzien van een kleine regulator, zodat scheefsnijden onmogelijk was. Het mes was vervaardigd van zuiver staal. Hij gaf zijn klanten twee jaar garantie. Wanneer de mensen contant betaalden, rekende hij voor het mes vijf gulden (Emmer Courant, 17 maart 1909).
 - 16 Emmer Courant (EC), 18 december 1915.
 - 17 EC, 10 maart en 18 april 1917.
 - 18 EC, 12 januari 1918.
 - 19 EC, 1 oktober 1913.
 - 20 EC, 5 juni 1915.
 - 21 EC, 30 mei 1923.
 - 22 EC, 19 april 1913. Het betrof hier een opsomming ten behoeve van een boeldag te Nieuw-Amsterdam op verzoek van W. Hoogeveen te Nieuw-Weerdinge. De gehele smidsgereedschappeninventaris werd op 25 april 1914 in het publiek à contant verkocht.
 - 23 EC, 17 april 1920.
 - 24 Dit boek werd welwillend in bruikleen afgestaan door Herman Platzer te Emmen.
 - 25 Het vraaggesprek met Henk Nijenbrinks had plaats op 15 oktober 2008.
 - 26 Over de smidsfamilie Naber is een stuk gepubliceerd op de website van Historisch Emmen, geschreven door Albertus Naber (de laatste smid van dit geslacht) en door Piet Naber, die de genealogische gegevens ervoor leverde.
 - 27 Harmannus Peters bracht zijn mobilisatietijd door in Fort A van de Stelling Amsterdam.
 - 28 Dit vraaggesprek heeft op 26 september 2008 plaatsgevonden. Tijdens het gesprek toonde hij nog enkele stuks gereedschap uit de smidse van zijn vader, zoals een vuurtang, een gutsje, een klauwhamertje en enkele hoefijzers.

Aanvulling

In de *Kroniek* van september stond in het artikel van Marcel Bulte over de bijker op pagina 10 een foto, waarop te zien was dat bijenkorven op een vrachtauto werden geladen. Van de heer Clarenburg te Emmen ontvingen we een aanvulling op die foto. Een gedeelte daaruit: 'De firma A. Tabernal - Toon Tap in de volksmond - reed zeer waarschijnlijk voor 'Bijenstand Mellona N.V.' te Santpoort. Volgens een dochter van de vrachtwagenbezitter was Tabernal aandeelhouder van Mellona. Mellona moet voor bijenhoudend Nederland een begrip zijn geweest. Als amateur begonnen, bezat De Meza in de jaren dertig van de vorige eeuw al zo'n 150 kasten en zijn firma leverde door heel Nederland materiaal aan bijenhouders. Hij hield ook lezingen en produceerde cursusmateriaal voor aankomende bijenhouders. Door overnames werd Mellona een grote 'speler' op de honingmarkt met na de Tweede Wereldoorlog 500 volken en in de zomer zelfs 800 tot 1000. Tabernal moet heel wat keren naar Drenthe zijn gereden. Zelfs in 1944 slaagde hij er nog in 150 korven bij het Oranjekanaal weg te halen. Een citaat uit het Gedenkschrift van De Meza jr. over zo'n transport: 'Bij het transport zelf werden de kasten op een open vrachtwagen gestapeld, waarbij door speciale voorzieningen werd gezorgd voor voldoende ventilatie. De kasten werden gezeurd met touwen, die door twee achterop de wagen gezeten imkers enigszins konden worden gemanipuleerd. Tijdens de regelmatige nachtelijke controles onderweg door landwachters of Duitse soldaten werden de bijen bij elke stop onrustig. De imkers achterop konden dan door de touwtjes iets te laten vieren een aantal bijen laten ontsnappen, die onmiddellijk op het licht van de zaklantaarns afkwamen ..., een echt geheim wapen.'

De telefooncentrale in Emmen tijdens en vlak na de oorlog

Van 1943 tot 1948 werkte ik als telefoniste op het telefoonkantoor van de P.T.T. in Emmen. Ik werkte toen nog bij de distributiedienst en de directeur van het postkantoor had nieuwe telefonistes nodig. Hij nam contact op met de hoofden van de beide plaatselijke ulo-scholen en zo werd ik samen met twee anderen uitgekozen (vanwege hoge cijfers).

Voor ik in dienst trad, en dat was dus tijdens de oorlog, moest ik geheimhouding beloven en me houden aan de wetten des lands. Na de bevrijding moesten personen, die in de oorlog waren aangenomen, opnieuw de eed afleggen. Dat telefoonkantoor was toen nog gevestigd in een gedeelte van het postkantoor aan de Hoofdstraat. De ramen van de telefoonkantoor waren van een dusdanige constructie voorzien, dat bij een eventuele inslag de schade aan de verbindingen beperkt bleef. Ook werd me een gasmasker aangemeten.

Door een oudere collega werd ik opgeleid. We waren met 15 telefonistes, na de oorlog 20. Het dorp Emmen had destijds plusminus 350 abonnees verdeeld over twee posten van elk 200 abonnees (50 waren niet aangesloten). Een post is een kast waarachter de telefoniste zat om met behulp van stekkertjes de verbinding tot stand te brengen. Op de eerste foto is de opstelling te zien van een rij posten. Het ressort Emmen bestond verder uit hulpkantoren, namelijk Nieuw-Amsterdam, Klazienaveen en Emmer-Compascuum, elk met twee lijnen en Nieuw-Weerdinge, Exloo, Schoonoord en Sleen met elk één lijn.

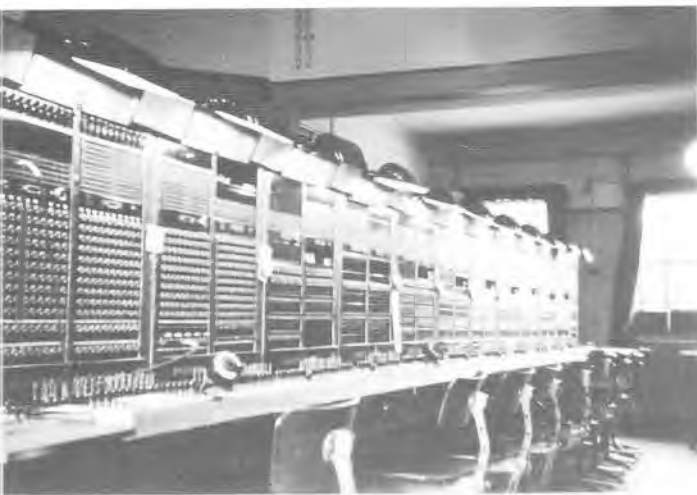
Ook waren er telefoonstations kortweg 'tts' genoemd. Zij waren veel kleiner en hadden weinig bevoegdheden. Die tts'en waren: Nieuw-Dordrecht, Barger-Oosterveld, Barger-Compascuum, Klazienaveen Noord, Nieuw-Weer-

dinge 3e Kruisdiep (nwkd), Weerdinge, Valthe, Odoorn, Zweeloo, Holsloot, Zuidbarge en Emmer-Erfscheidenveen.

Verder waren er drie lijnen op Coevorden, twee op Stadskanaal, twee op Ter Apel, twee lijnen op Groningen en twee lijnen op Zwolle. De posten dateerden van 1915 en waren van het type Ericson.

De lokale posten van Emmen verzorgden de lokale verbindingen en gaven de interlokale gesprekken door aan de desbetreffende posten. Bekende en veelgebruikte nummers in Emmen waren 333 (de politie), 250 (het ziekenhuis) en er was ook nog een telefooncel op het Marktpllein (nummer 222). De hulpkantoren verzorgden de gesprekken binnen het ressort zelf via Emmen. De rest werd aan ons doorgegeven. De telefoonstations namen de gesprekken op en gaven die aan ons door. Wij moesten de verbindingen tot stand brengen en de tijd controleren. Bij het bedienen van zo'n post was het erg druk. De gesprekken voor Stadskanaal, Coevorden en Ter Apel werden door ons verzorgd.

Voor het Noorden van het land werden de gesprekken doorgegeven aan Groningen, die ze dan terugbracht. Voor Zwolle was dat de rest van Nederland. Internationale gesprekken waren er in de oorlog niet en na de oorlog zeer weinig. Wel waren er gesprekken met de militairen in Indië. De lijnen waren zo slecht dat wij de mensen soms moesten helpen met wat ze

*Het interieur van de 'nieuwe' centrale in 1951.
(Collectie mevr. J. Siersema)*

wilden zeggen (wij waren erin getraind). De gesprekken werden op volgorde van tijd afgehandeld. Er waren zes tarieven: 3 cent voor een lokaal gesprek, 1ste zone binnen 6 kilometer 6 cent, 2de zone binnen 15 kilometer 15 cent, 3de zone binnen 30 kilometer 30 cent, 4de zone binnen 45 kilometer 45 cent, daarboven 60 cent, alles per 3 minuten. Men kon het gesprek ook dringend of ijl maken, dan kostte het respectievelijk 2 of 5 keer het tarief. Ook kon men een telefonisch oproepbericht (zgn. tob) versturen aan mensen die geen telefoon hadden. Dit bericht werd vervolgens door de telegrambesteller bezorgd. De geadresseerde kon dan via het postkantoor of een andere telefoon contact opnemen.

Als de hulpkantoren en telefoonstations 's avonds om 8 uur sloten, hadden enkele abonnees een zogenaamde doorverbinding. Wij konden hen dan via een kiesschijf bereiken. Als het geijzeld had, waren de verbindingen met de buitenkantoren vaak verbroken, omdat de leidingen meestal bovengronds waren en de draden door het gewicht van de ijzel afknaptten. Na de invasie in Normandië in juni 1944 kwam het telefoonkantoor onder militaire bezetting. Plotseling stond voor het postkantoor een Duitse militair op wacht met een bajonet op het geweer. Wij moesten de meeste abonnees afsluiten, alleen de voedselvoorziening, huisartsen, politie en het ziekenhuis waren nog aangesloten. De lokale posten leken wel op een kerkhof, we moesten overal pennetjes insteken. Als wij toch met hen wilden praten, trokken we gewoon het pennetje eruit.

De Duitsers hadden een post gevorderd en hadden als code Zaubersfiote of Zaubergeige. Het was niet erg prettig met zoveel militairen in zo'n kleine ruimte. We waren dan ook blij dat ze vertrokken en voor hen in de plaats vier Duitse telefonistes kwamen. Zij bedienden elk gedurende acht uur bij toerbeurt één post. Toen er een keer achter het Oosting Instituut een bom viel, lieten we ons op de grond vallen of kropen onder de tafels. De enige die gewoon bleef zitten, was de Duitse telefoniste en die zei dat we 'angsthazen' waren. Die Duitse telefonistes werkten in wisseldienst en hadden het huis tegenover het postkantoor gevorderd (het latere pand van Omvlee). Hun wantrouwen jegens elkaar was zo erg, dat ze de kast, die ze in het huis in gebruik hadden verzegelden.

*Jantje Siersema aan het werk in de telefooncentrale
(Collectie mevr. J. Siersema).*

*De telefonistes van de telefooncentrale in Emmen in het begin van de jaren '50 van de twintigste eeuw:
Boven, vanaf links: Jannie Kruize, Jantje Pomp, Bep Berg, Dina Sanders, Sien Jipping, Elsje Verhoeven (chef),
Jantje Siersema, Riek Strootman, Anna van Bergen, Ida Dubbelhuis, Jantje Spiegelhaar en Elly Boer.
Onder, vanaf links: Suus Molijn, Grietje Jeuring, Hennie Strootman, Rika ten Brink, Grietje Elzinga, Marietje
Tieben, Hennie van Bolhuis en Alie van Dalen. (Collectie mevr. J. Siersema)*

Op het postkantoor zaten twee foute ambtenaren die alle gesprekken konden afluisteren. Vlak voor de bevrijding heeft een collega van me toen een monteur gelast de verbinding door te snijden. Hij durfde eerst niet, maar heeft het wel gedaan. Wij konden wel alles afluisteren.

Na de oorlog kwamen we in een nieuw gebouw achter het postkantoor. Dat gebouw was al voor de oorlog gebouwd in verband met de komende automatisering. We kregen andere posten die voor ons veel gemakkelijker te bedienen waren, een zogenaamd multipelsysteem. Daardoor konden we veel zelfstandiger werken. Ik meen dat de posten uit Helmond kwamen, omdat deze stad geautomatiseerd werd.

Emmen had tot de automatisering op 19 december 1951 nog maar 400 abonnees.

Omdat ik in 1948 ging trouwen werd ik ontslagen! Toen was het nog zo, dat een ambtenares

niet getrouwd mocht zijn; iets wat je nu niet meer kunt voorstellen. Omdat mijn man overgeplaatst was naar Meppel, werd ik daar weer in dienst genomen, omdat er vacatures waren voor telefonistes. Meppel was voor de oorlog al geautomatiseerd. Omdat de Duitsers daar met de bevrijding de centrale hadden vernield, was men daar noodgedwongen weer overgegaan op een handbediende centrale. Waarom ik daar wel werd aangenomen begrijp ik nog niet, waarschijnlijk vanwege gebrek aan personeel en omdat men graag ervaren krachten had. Warffum in Groningen was de laatste centrale die in 1953 geautomatiseerd werd.

Wat een verschil met tegenwoordig! Men kan met een mobieltje in de hand zowat de hele wereld bereiken.

Pieter Johannes Duinkerken

1897-1949

'Heilzaam werker in de streek'

Piet Duinkerken werd op 23 november 1897 te Dedemsvaart geboren. Het gezin verhuisde al spoedig naar Coevorden waar de vader het café 'Spoorzicht' annex een scheepsbevrachtingskantoor dreef.

Piet Duinkerken koos niet voor de handel, maar werd onderwijzer.

Piet Duinkerken trouwde op 28 juli 1921 te Coevorden met de uit Gorredijk afkomstige Tjitske Wyske Oppedijk. Ze woonden in Barger-Compascuum en later ook in Emmer-Compascuum waar hij hoofd van de openbare school aan het Hoofdkanaal westzijde was. Hoewel afkomstig uit een christelijk-historisch milieu werd hij al vroeg gegrepen door de idealen van de socialistische beweging. Hij was een van de belangrijkste initiatiefnemers tot de oprichting van de vereniging 'Opbouw Drenthe' in de beginjaren twintig. Voor deze vereniging - die zich speciaal bewoog op sociaal en cultureel terrein - heeft Piet Duinkerken veel betekend. Nagenoeg alle plannen kwamen uit de koker van Duinkerken en werden door de directeur mr. J. Cramer - de latere Commissaris - uitgevoerd. Ook politiek was hij erg actief. Zo was hij voorzitter van de Federatie Emmen van de SDAP. Later ook voorzitter van de Federatie Drenthe. Een groot aandeel had hij in de oprichting van het buurthuis te Emmer-Compascuum. Begin 1939 werd hij benoemd als buitengewoon lid van de Gedeputeerde Staten van Drenthe. Hij was een van de prominenten, die in 1940 door de bezetter als gijzelaar werd afgevoerd naar het concentratiekamp Buchenwald. Zijn gijzeling was een gevolg van zijn activiteiten voor de SDAP. In deze periode van gevangenschap leerde hij onder anderen de latere minister-president Willem Drees - die ook tot de gijzelaars behoorde - kennen. In 1942 kwam Duinkerken vrij. Dit gebeurde op voorspraak van de Duitse verzetsman, de overste Willy Staehle uit Neuenhuis. Deze had samen met zijn plaatsgenoot, de turfstrooiselfabrikant Arnold Brill, contact gezocht met de

Pieter Johannes Duinkerken (1897-1949)

De openbare lagere school aan het Hoofdkanaal te Emmer-Compascuum. Rechts van de school staat de 'hoofdenwoning'. Hier woonde Piet Duinkerken met zijn gezin.

Nederlandse illegaliteit. Door diens zakelijke contacten met het scheepsbevrachtingskantoor in Coevorden bracht Brill de Duitse overste in contact met mr. J. Cramer te Assen. Hierbij was Piet Duinkerken als de aan te wijzen contactpersoon naar voren gekomen. De onderlinge ontmoetingen zouden voortaan in het café te Coevorden plaatsvinden. Staehle maakte deel uit van de Duitse verzetsgroep, die Hitler uit de weg wilde ruimen. Een belangrijk thema van de besprekingen was hoe in het machtsvacuum, dat zou ontstaan na de dood van Hitler, zou moeten worden voorzien. Zoals bekend mislukte de aanslag op Hitler. Overste Staehle heeft zijn verzet met de dood moeten bekopen. Duinkerken toonde zich een groot verzetsman. Hij was een van de weinigen die in de oorlog in contact stond met Duitse verzetsgroepen. Duinkerken was na de oorlog een warm voorstander van de 'Doorbraak', waarbij de SDAP samen met leden van andere partijen opging in een nieuwe partij, de PVDA. Duinkerken was zelf in 1945 benoemd als lid van Gedeputeerde Staten (PVDA). Hierbij had met name onderwijs zijn aandacht. Hij correspondeerde met de minister-president Willem Drees sr. over het maatschappelijk werk in Drenthe en een aanpassing van de Armenwet. Hij beijverde zich voor de vorming van een provinciaal Studiefonds voor begaafde leerlingen van niet draag-

krachtige ouders. Van de vele functies van Duinkerken kunnen nog worden genoemd: bestuurslid van resp. het Drents Genootschap, het Provinciaal Museum, de Vereniging voor Vreemdelingen Verkeer, het Drents Economisch en Technologisch Instituut, de Stichting Beileroord en de Vereniging ter Bevordering van het Ambachtsonderwijs.

Piet Duinkerken is niet oud geworden. Hij overleed te Assen op 15 augustus 1949 op de leeftijd van 51 jaar. Volgens zeggen was hij 'één van de degenen, die een heilzame werking op de streek heeft uitgeoefend'.

Literatuur

Emmer Courant van 19-08-1949.

Leeuwarder Courant van 29-7-1994, o.a. interview mr. J. Cramer, vriend van Duinkerken en oud-commissaris van Drenthe.

M.W. van der Sluis, Gedenkboek PVDA 1946-1986, SDAP 1903-1946, Assen 1986.

, *passim*.

J. Hof, Verzet 1940-1945, Kampen, 2002, p. 109-116.

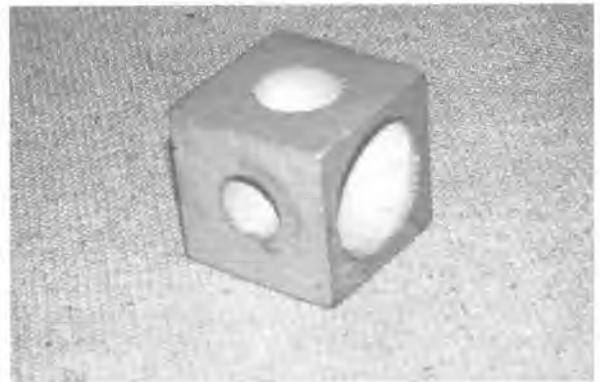

Gebruiksvoorwerpen

Uit de Collectie Brands Herenstreek 11 Nieuw-Dordrecht

Oplossing

In het vorige tijdschrift vroegen wij wie wist waarvoor de afgebeelde houten kubus van 4x4x4 cm zou kunnen dienen. Er zijn drie mogelijke oplossingen binnengekomen. Vermoedelijk is het een ank, dat werd gebruikt door edelsmeden om metaal van een bolle vorm te voorzien. Twee van deze halve bollen kunnen aan elkaar worden gesmeed. Tegenwoordig worden hiervoor stalen vormen gebruikt. Deze was van P. Snel te Emmen (doet zelf aan edelsmeden).

Onbekend

Een gelakte houten 'tang' met een puntachtige bek. De twee delen die je als handvat kunt gebruiken, zijn met elkaar verbonden door een soort veer. Het geheel is ongeveer 18 cm lang. Oplossingen voor 15 januari 2009 sturen aan het secretariaat van de vereniging. Indien er meer goede inzenders zijn, wordt door loting bepaald wie gratis toegangskarten krijgt voor een bezoek aan de Collectie Brands in Nieuw-Dordrecht.

Bekend

Een los blaadje, misschien uit een middeleeuw handschrift, in werkelijkheid in kleur. Jans Brands heeft tientallen van deze losse blaadjes. De collectie Brands zal binnen enkele jaren worden ondergebracht in een nieuw te bouwen studiecentrum in Nieuw-Dordrecht. Dan zal er ook misschien tijd en geld zijn om al deze bijzondere handschriften te onderzoeken en goed te inventariseren. Wie weet wat voor juweeltjes dan te voorschijn komen!

De koster/schoolmeesters voor 1900 in Emmen.

In het fotoboek *100 jaar Emmen deel 2* staat onder andere een opname van de kosterij aan de Hoofdstraat ten zuiden van de Grote Kerk, waar nu het pand van opticien Greving & Greving te vinden is. Meester Jan de Boer was de laatste bewoner van de boerderij die in 1920 werd afgebroken. Hij was tevens koster van de Grote Kerk.¹ Eeuwenlang was het een veel voorkomende combinatie van ambten: koster/schoolmeester. Het afscheid van meester De Boer in 1908 betekende voor Emmen een einde aan deze combinatie. De beide banen werden gesplitst: als hoofd van school 1 werd De Boer opgevolgd door Hendrik Beukema en als koster door Jan Schouten.²

Werkzaamheden

In vroegere tijden was van deze twee functies het kosterschap de belangrijkste taak, want het onderwijs stelde toen nog niet zoveel voor. De lessen bestonden meestal alleen maar uit godsdienstondericht en het zingen van evangelische gezangen en het lag voor de hand dat de koster belast werd met deze werkzaamheden. De koster had een uitgebreide taak; naast het kosterschap met als een van de taken de klok 'ter predicatie te luyden', was hij tevens voorzanger en organist. Een fragment uit een bewaard gebleven beroepsbrief met instructies naar aanleiding van de benoeming tot schoolmeester in 1667 in een Friese plattelandsgemeente geeft een goed beeld van de vele plichten van een toenmalige koster/schoolmeester:

*Ten zuiden
van de Grote
kerk op de
hoek van de
Hoofdstraat
en het Kerk-
pad stond
vroeger deze
kosterij.
(Foto-archief
Gemeente
Emmen)*

'...hij sal de voorsang der H. psalmen doen, mitsgaders de voorleesinge (soo sulcks vereyst wordt). Hij sal de speelinghe opt orgel doen naa eijsch van de godsdienst en ten einde 't voorsz. orgel niet komt te verstijven, sal hi gehouden wesen alle weeken off ten minsten om de veertien dagen 't orgel door alle sijne registers door te spelen...'

Over de taak als schoolmeester:

*'... voorts de kinderen leesen, schrijven, cijferen, psalmsingen neerstiglijk onderwijzen en soo lang leeren in de Meytijd, datter kinderen koomen...'*³

Geschiedenis

De geschiedenis van het onderwijs en dus ook van de schoolmeesters in Emmen begint zo'n beetje na de Reformatie, in het laatst van de 16de eeuw. Maar ook voor die tijd werd er toch wel wat aandacht besteed aan het onderwijs. Er was bepaald dat er naast elke parochiekerk een school moest zijn. Vaak werden de lessen in lezen, schrijven en het aanleren van gebeden door de pastoor gegeven. In de loop van de tijd

De oude lagere school 1 aan het Kerkpad werd in 1853 gebouwd en heeft als school dienst gedaan tot 1893. In 1950 werd hierin de Openbare Bibliotheek gevestigd. In 1967 werd de voormalige school afgebroken om ruimte te maken voor de realisatie van het nieuwe winkelcentrum 'De Weiart'.

(Foto-archief Gemeente Emmen)

werd het schoolmeesterschap steeds vaker gekoppeld aan het kosterschap. Er kwamen voorzieningen voor de nieuwe functionaris: de koster mocht gratis in de kosterij wonen en uit de opbrengst van de bijbehorende landerijen verkreeg hij zijn inkomen. Ook betaalden de ouders per kind voor het onderwijs. Het was geen vetpot. Lang niet alle kinderen gingen naar school: de leerplichtwet zou pas in 1901 tot stand komen.

De Reformatie bracht grote veranderingen met zich mee. De Rooms-Katholieke godsdienst werd verboden en als gevolg daarvan werden de pastoors, priesters, maar ook de schoolmeesters uit hun functie ontheven. Door middel van een schrijven van stadhouder Willem Lodewijk van 5 mei 1598 werd dit bekend gemaakt. Uitzonderingen werden gemaakt voor hen die zich

Een uniek document uit de collectie van Jans Brands. Het kasboekje van meester Harm Gerrits, waarin hij de betalingen van het verschuldigde schoolgeld bijhield. De ouders van Trijntje Joling moesten blijkbaar nog aan hun verplichtingen voldoen: haar bijdrage is nog niet door-gestreept. Er staat: 'Trijne Jolinges Schoolgelt hebbe ick op den 22 November 1701 recht na gesien en bevonden dat mij van Trijne soo wijt claer toe Coomt' 2 - 11 - 0 (2 Carolus gulden, 11 stuivers)

Niet elk kind wordt voor hetzelfde bedrag aangeslagen, waarschijnlijk hield de meester rekening met de draagkracht van de ouders.

Ik heb best Bedouges en mijn ding
 hebbe ick op den 22 November 1701 recht
 na gesien en bevonden dat mij van hem
 soo wijt claer toe Coomt — 5-15-0

Den 22 November 1701 hebbe ick Goort
 Boonings ding en mijn recht
 na gesien en bevonden dat mij van
 hem soo wijt claer toe Coomt — 2-4-0

Goort Boonings ding en mijn ding
 hebbe ick op den 22 November 1701
 recht na gesien en bevonden dat mij
 van hem soo wijt claer toe Coomt — 2-2-0

Jan Buidrichs en Goort Boonings
 hebbe ick op den 22 November 1701 recht
 na gesien en bevonden dat mij van hem
 soo wijt claer toe Coomt — 2-16-0

Maria Boonings dento hebbe
 ick op Martini 1701 recht na gesien
 en bevonden dat mij van hem toe
 Coomt een jaer rente op Martini
 1701 verschien en te waten — 1-15-0

12-15-0
 7-2-0

Noordbargen 1701

Jan Scheper van Doorn, zijn school-
 gelt dat hebbe ick op den 22 November
 1701 recht na gesien en bevonden dat
 mij van hem claer toe Coomt — 5-10-0

Willem Giffings enoe, gelt hebbe
 ick op den 22 November 1701 recht na
 gesien en bevonden dat mij van hem
 soo wijt claer toe Coomt — 3-10-0

Boudrichs dinges school gelt hebbe
 ick op den 22 November 1701 recht na
 gesien en bevonden dat mij van hem
 soo wijt claer toe Coomt — 1-10-0

Daam Scheper en Boudrichs dinges
 gelt hebbe ick op den 22 November 1701
 recht na gesien en bevonden dat mij van
 hem soo wijt claer toe Coomt — 5-1-0

Trijne Jolinges school gelt hebbe
 ick op den 22 November 1701 recht na
 gesien en bevonden dat mij van trijne
 soo wijt claer toe Coomt — 2-11-0

107-16-0

wilden laten herschoien, zich wilden onderwer-
 pen aan de nieuwe leer. Ze moesten weer aan de
 studie en na een met goed gevolg afgelegd exa-
 men konden ze hun werkzaamheden hervatten.

Beloningen

In 1630 werd er door de Drentse Ridderschap
 en Eigenerfden ten aanzien van het onderwijs
 een besluit genomen, dat een verbetering bete-
 kende voor de beloning van de schoolmeester.
 De ouders moesten voor elk kind vanaf zijn
 zevende levensjaar een bedrag van 15 stuiver
 per jaar aan schoolgeld betalen. Daarbij maakte
 het niet uit of de kinderen wel of niet naar
 school gingen. De verplichting tot betaling ging
 door tot het kind kon lezen en schrijven en de
 catechismus en geloofbeginselen kende.
 Tevens werd bepaald dat de schoolmeester een
 basisinkomen moest krijgen van 100 Carolus
 gulden per jaar. Het geld moest betaald worden
 uit de opbrengst van de kosterijgoederen en de
 belasting ten bedrage van één stuiver van ieder
 mud bouwland dat zich in het kerspel bevond.
 De Landschap Drenthe stelde zich garant even-
 tueel het bedrag tot 100 Carolus gulden aan te
 vullen.

Op de Landdag van 14 maart 1730 werd door de
 Ridderschap en Eigenerfden een aanvulling op
 het besluit van 1630 vastgesteld. Ieder kind van
 acht tot twaalf jaar moest voortaan de school
 bezoeken en de ouders waren verplicht om
 jaarlijks één Carolus gulden en tien stuiver
 schoolgeld per kind te betalen. De kerspelschool
 moest het hele jaar open blijven, wanneer er
 minstens acht à tien kinderen kwamen opdagen.⁵

De koster/schoolmeesters in Emmen

Wie hebben er zoal in de loop der jaren in
 Emmen de taak van koster/schoolmeester uitge-
 voerd? In zijn boek 'Toen verkeerslichten nog
 ontbraken' heeft Bé Mensingh uitgebreid aan-
 dacht besteed aan de laatste koster/schoolmees-
 ter De Boer in het hoofdstuk: 'Uit het leven van
 een strenge meester op zwarte klompen: mees-
 ter - koster - voorzanger - organist Jan de Boer
 (1840-1919)'. Ik zal daarom in dit artikel meer
 aandacht besteden aan zijn voorgangers.
 Als eerste komt dan de naam van Harmen
 Dries te voorschijn, die van 'den Stadhouder'
 naast zijn functie als koster de aanstelling krijgt
 van schoolmeester.⁶ Deze Harmen Dries (ook
 wel aangeduid als Harmannus Andries) was

voor de Reformatie ook al schoolmeester en zal dus geslaagd zijn voor het examen om volgens de nieuwe regels koster/schoolmeester te kunnen blijven. Na Harmen Dries duikt in Emmen de naam op van Herman Dreuwes. Een man van een onbesproken gedrag en zeer vlijtig, aldus Johan Sikken uit Zuidbarge in zijn functie als kerkvoogd. In 1622 beklagde Herman zich over zijn sober bestaan en over het feit dat er aan zijn huis, de kosterij, eigendom van het kerspel, geen onderhoud werd gepleegd. In de periode 1640 tot 1670 zijn geen namen bekend van koster/schoolmeesters. In 1670 breekt het tijdperk van de familie Gerrits aan. Allereerst Hendrik Gerrits, de stamvader van vier generaties Gerritsen die het beroep koster/schoolmeester in Emmen hebben uitgeoefend. Een tijdperk dat zich uitstrekt van 1670 tot en met 1806, zo'n kleine 140 jaar!⁷ De laatste in de rij koster/schoolmeester van het geslacht Gerrits, Willem Gerrits, had uit zijn huwelijk twee dochters. De echtgenoot van zijn jongste dochter, Jan Haasken, werd zijn opvolger. Deze Jan Haasken is op zijn beurt weer opgevolgd door zijn zoon Hindrikus Haasken, zodat de rij schoolmeesters vanaf Harmen Dries tot Jan de Boer er als volgt uitziet:

<i>naam:</i>	<i>in functie van:</i>
Harmen Dries	± 1598 tot ± 1620
Herman Dreuwes	± 1620 tot ± 1640
Geen namen bekend	± 1640 tot 1670
Hendrik Gerrits (1649-1723)	1670 tot 1695
Harm Gerrits (1670-1727)	1695 tot 1727
Hendrik Gerrits (1706-1781)	1727 tot 1776
Willem Gerrits (1742-1813)	1776 tot 1806
Jan Haasken (1777-1820)	1806 tot 1820
Hindrikus Haasken (1802-1864)	1820 tot 1864
Jan de Boer (1840-1919)	1864 tot 1906

***Cornelis Pothoff,
schoolopziener van 1803 tot 1844***

In 1806 neemt schoonzoon Jan Haasken de taak van zijn schoonvader over. Het was in een tijd van grote veranderingen. De Fransen waren in 1795 gekomen, in 1806 ontstond het Koninkrijk Holland met als koning Lodewijk Napoleon, een broer van Napoleon. Er kwamen toen ook grote veranderingen in het onderwijs. De leerlingen

Het portret van Cornelis Pothoff (1766-1844). Hij was van 1805 tot 1844 schoolopziener in Zuidoost-Drenthe en heeft zich ingezet om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Ondanks het verzet van predikanten en gemeentebesturen voerde hij veel vernieuwingen in. Hij bemoeide zich persoonlijk met de opleiding van aanstaande onderwijzers en ontwierp nieuwe lesmethoden. Gelukkig ondervond hij wel steun van mr. Petrus van Hofstede, de toenmalige drost en gouverneur van Drenthe en met diens hulp wist hij te bereiken dat er tussen 1806 en 1816 zo'n twintig nieuwe scholen in zijn schooldistrict gebouwd werden.⁸ Foto Drents Museum, Assen.

*Schoonschrift van meester Jan Haasken.
(Uit Naoberveziet deel 2)*

moesten voortaan worden onderwezen in rekenen, taal, lezen en schrijven. Niet alleen tijdens de wintermaanden, maar gedurende het gehele jaar en ook kreeg de schoolmeester de beschikking over een apart gebouw. De ruim 60-jarige meester Gerrits kon deze veranderingen niet meer bijbenen. Als schoolopziener was toentertijd Cornelis Pothoff werkzaam. Deze was in 1802 benoemd tot schulte van de gemeente Emmen en in 1803 tot schoolopziener, eerst van geheel Drenthe, later van het Zuidenveld. Hij zou die functie tot aan zijn dood in 1844, ruim 40 jaar, bekleden. Deze mr. Pothoff vertelt over zijn begintijd in Emmen onder andere het volgende:

"Dan, ik meende als schultes en school-

*Wie nim-
mer lezen
leert noch schrijven,
Zal steeds een dom-
me wed niet blijven*

Het gebouw van school 1, gebouwd in 1893, dat dienst gedaan heeft tot in de jaren zestig van de vorige eeuw. De laatste jaren werd de lokalen nog gebruikt door de Chr. ULO aan de Spoorstraat. Daarna is op deze plaats het warenhuis V. en D. gekomen.

opziener ook in de plaats mijner inwoning (= Emmen) met het intellectueele te moeten voorgaan.

De oude brave meester W.G. (= Willem Gerrits) was geheel ongeschikt om immer de nieuwe leerwijze te kunnen volgen. Om hem echter nog in naam te behouden, stelde ik aan zijn schoonzoon (= Jan Haasken), een man van gezond oordeel, voor, dat de oude man kon behouden blijven, wanneer hij (= Jan Haasken) zich nog wilde oefenen ter bekoming van een acte van admisse en dan adjunct bij zijn schoonvader wierd. Hij nam dit aan. Ik gaf hem elken dag een uur les en liet hem in huis werken. Spoedig was hij zóóver, dat ik hem mede naar Zwolle nam, waar hij na afgelegd examen eene admisse kreeg. Dan, zeer slecht schrijvende, begaf hij zich naar Coevorden, om onder het opzicht van den grooten schrijfmeester Meis kunstmatig te leeren schrijven, waarmee hij 8 weken lang van 's morgens 5 tot 's avonds 10 uur (!) bezig was en als een meester in de schrijfkunst terugkeerde. Als Schultes benoemde ik hem toen als waarnemend onderwijzer. Dageelijks was ik bij hem in de school, want mijn kantoor was naast de school. Zoo heeft hij voortgewerkt tot aan onze inlijving in het Fransche Rijk, wanneer hij op mijn voordracht is benoemd door de Keizerlijke Universiteit tot vasten onderwijzer."

Locaties van de vroegere scholen in Emmen

In de 17de en 18de eeuw waren er nog maar weinig schoolgebouwen en vaak moest de koster zijn eigen woning beschikbaar stellen om de kinderen te onderwijzen. Dat gebeurde in de winterperiode. De kinderen moesten zelf een turf of een gedroogde heideplag meenemen om de kachel te laten branden. Meestal was het een stoffige en rokerige bedoening in de ruimte waar de lessen werden gegeven. Een ongezonde situatie!

In het laatst van de 18e eeuw kwam er een houten schoolgebouwtje aan de noordzijde van de Grote kerk. Toen Cornelis Pothoff in 1803 werd aangesteld als schoolopziener was hij verbijsterd over het armzalige onderkomen. Hij

wenste een nieuw schoolgebouw, maar dat was tegen de zin van de gezaghebbenden. Pothoff heeft deze kwestie op zijn eigen kordate wijze opgelost. Het verhaal gaat dat hij zijn knecht opdracht gaf om samen met een aantal timmerlieden het krot zo snel mogelijk af te breken. Dat gebeurde in één nacht in juli 1804 en binnen veertien dagen stond er op dezelfde plaats een nieuw lokaal.

Dit onderkomen heeft dienst gedaan tot 1850. In dat jaar kwam er een stenen schoolgebouw aan het Kerkpad op de plaats waar nu de ingang van V&D (aan de kerkzijde) te vinden is. In 1893 werd er naast deze school de nieuwe School 1 gebouwd, die tot in de zestiger jaren stand heeft gehouden. In 1967 werd deze afgebroken om plaats te maken voor het nieuwe winkelcentrum 'De Weiërt'. Tegenwoordig vinden we het schoolgebouw van School 1 terug aan de Oosterstraat.

Enkele genealogische feiten van de in dit artikel genoemde koster/schoolmeesters

Als er geen geboorte-, overlijdens- en huwelijksplaats is genoemd, wordt de plaats Emmen bedoeld.

- I Hendrik Gerrits, koster/schoolmeester, geboren circa 1649, begraven op 02-02-1723.

In 1718 wordt er een rechtszaak gehouden over een grensgeschil, waarin Hendrik Gerrits als getuige wordt gehoord. Er staat onder andere: '... de schoolmeester van Emmen, Hendrik Gerrits, negenenzestig jaar oud...' Uit dit gegeven hebben we het geboortjaar van Hendrik Gerrits afgeleid. In hetzelfde artikel wordt Jan Weurdinge als zijn schoonvader genoemd.¹⁰ Gehuwd voor 1670 met Trijntjen Woerding, geboren circa 1651, begraven op 12-03-1717, dochter van Jan Woerding.

Uit dit huwelijk:

1. Harm Gerrits, geboren circa 1670, zie II
2. Geert Gerrits, gedoopt op 28-09-1673.
3. Jan Gerrits, gedoopt op 23-06-1675.
4. Aaltjen Gerrits, gedoopt op 10-11-1678,

begraven op 10-03-1688.

- II Harm Gerrits, koster/schoolmeester, geboren circa 1670, begraven op 04-01-1727. Gehuwd op 19-05-1695 te Emmen met Grietje Kremers, begraven op 16-12-1738.

Uit dit huwelijk:

1. Hendrik Gerrits, gedoopt op 11-10-1696, begraven op 27-08-1701.
2. Jan Gerrits, gedoopt op 27-02-1698, begraven op 28-02-1705.

3. Lammigjen Gerrits, gedoopt op 05-05-1700, begraven op 05-02-1724. Gehuwd op 15-06-1721 met Jan Straten-smits.
4. Aaltjen Gerrits, geboren op 01-04-1703, begraven op 15-05-1779. Gehuwd op 07-10-1731 met Egbert Garming.
5. Hendrik Gerrits, koster/schoolmeester, gedoopt op 06-06-1706, zie III
6. Trijntjen Gerrits, gedoopt op 06-06-1706,

De schoolmeester Hindrikus Haasken (1802-1864) werd in 1832 genoemd als eigenaar van deze boerderij aan het Marktplaatsje. Na zijn dood woonde daar zijn ongehuwde zoon Jan Iken Haasken. Door vererving ging het pand over op zijn dochter Margien Haasken, die getrouwd was met Roelof Hadders. De zoon Hinderikus Haasken Hadders van dit echtpaar was de volgende bewoner. Hij bleef ongehuwd en na zijn dood in 1933 werd zijn nicht Margreet Hadders de nieuwe eigenares. Zij stelde in 1934 het achterste gedeelte van de boerderij beschikbaar aan de vereniging 'Oudheidkamer De Hondsrug' en bleef zelf tot in de zestiger jaren in het voorhuis wonen. Op de zolder was lange tijd het radiomuseum 'Radiotron' van Stormer, later overgenomen door Ritmeester, gevestigd. De Oudheidkamer werd in de jaren negentig opgeheven. In het voorste gedeelte kwam het restaurant 'De Kamer' (na de sloop van het tegenovergelegen café-restaurant Grimme) en in het schuurgedeelte het kantoor van de VVV. Tien jaar later was er in Emmen geen plaats meer voor een VVV-kantoor en na enige jaren leegstand kwam ook hier een restaurant. De brand van 27 december 2006 verwoestte het achterste gedeelte, waarin toen Brasserie De Vliegeniers was gehuisvest, totaal en liep 'De Kamer' flinke brandschade op. Er moest veel werk verzet worden, maar gelukkig kon op 18 april 2007 'De Kamer' weer haar deuren voor het publiek openen. Het achterste gedeelte van deze kapitale Saksische boerderij ligt er nog steeds troosteloos bij. (Collectie B.J. Mensingh).

begraven op 05-07-1742.

Gehuwd op 18-05-1727 met Harm Koops.

- III Hendrik Gerrits, koster/schoolmeester, gedoopt op 06-06-1706, begraven op 05-03-1781.
Gehuwd op 19-11-1730 met Lammigjen Schuttrups, geboren te Odoorn, begraven op 20-03-1753.

Uit dit huwelijk:

1. Harm Gerrits, gedoopt op 18-11-1731, begraven op 28-12-1731.
2. Margje Gerrits, gedoopt op 21-12-1732, overleden op 04-12-1813.
Gehuwd (1) op 26-10-1760 met Jan Brinks.
Gehuwd (2) circa 1774 met Jacob Stratensmits.
3. Grietje Gerrits, gedoopt op 05-12-1734, begraven op 18-11-1791.
Gehuwd (1) op 11-05-1766 met Willem DIJKS.
Gehuwd (2) op 28-03-1777 met Harm Stratensmits.
4. Harm Gerrits, gedoopt op 03-02-1737, begraven op 18-03-1738.
5. Harm Gerrits, gedoopt op 05-04-1739, begraven op 13-11-1767.
6. Willem Gerrits zie IV
7. Jan Gerrits, gedoopt op 25-10-1750, begraven op 18-11-1750.

- IV Willem Gerrits, koster/schoolmeester, gedoopt op 23-12-1742, overleden op 26-02-1813.
Gehuwd op 27-jarige leeftijd op 17-06-1770 met Jantien Dolfing, geboren te Westenesch, gedoopt op 12-01-1747, overleden op 10-02-1824, dochter van Jan Dolfing en Margien Tolen.

Uit dit huwelijk:

1. Lammegien Gerrits, gedoopt op 24-03-1771, overleden op 19-02-1834.
Gehuwd op 30-05-1790 met Willem Segers.
2. Margje Gerrits, zie V.

- V Margje Gerrits, gedoopt op 13-05-1781, overleden op 28-09-1851.
Gehuwd op 08-11-1801 met Jan Haasken,

koster/schoolmeester, gedoopt op 23-03-1777, overleden op 09-07-1820, zoon van Henricus Haasken, landbouwer, en Roelofje Boelken.

Uit dit huwelijk:

1. Hindrikus Haasken zie VI
2. Willem Haasken, gedoopt op 16-06-1805, overleden op 13-03-1886 te Assen.
Gehuwd op 20-06-1835 met Aaltien Sikken.
3. Roelofje Haasken, gedoopt op 13-03-1808, overleden op 09-08-1850.
4. Jan Haasken, gedoopt op 10-07-1810, overleden op 27-08-1810.
5. Hendrik Haasken, landbouwer, gedoopt op 20-01-1812, overleden 02-10-1875 te Noordbarge.
Gehuwd op 08-05-1843 met Aaltien Lipman.
6. Jantje Haasken, geboren op 15-05-1815, overleden op 28-06-1880.
Gehuwd op 06-06-1844 met Hindrik Harders.

- VI Hindrikus Haasken, koster/schoolmeester, gedoopt op 15-08-1802, overleden op 25-12-1864.
Gehuwd op 17-05-1828 met Jantien Iken, gedoopt op 25-04-1802, overleden op 26-12-1859, dochter van Jan Iken, landbouwer te Weerdinge, en Aaltien Kremers.

Uit dit huwelijk:

1. Aaltien Haasken, geboren op 14-02-1829, overleden op 23-04-1908.
2. Jan Haasken, schoolmeester, geboren op 09-04-1831.
3. Margien Haasken, geboren op 18-05-1834, overleden op 15-01-1835.
4. Margien Haasken, geboren op 14-02-1836, overleden op 31-12-1900.
Gehuwd op 30-06-1871 met Roelof Harders.
5. Jan Haasken, gemeenteontvanger, geboren op 03-02-1840, overleden op 29-10-1888.

- VII Jan de Boer, koster/schoolmeester, geboren op 27-04-1840 te Onstwedde, overleden 19-04-1919, zoon van Klaas de Boer en Seyke Wilkens.

Gehuwd op 20-01-1864 te Assen met
Hinderkien Boer, geboren op 01-02-1842 te
Anloo, overleden op 02-01-1886, dochter
van Jan Boer en Lammechien Houwing.

Uit dit huwelijk:

1. Klaas de Boer, schoolhoofd, geboren op
15-04-1865 te Noord (Hoogeveen), overle-
den op 18-07-1943 te Assen.
Gehuwd (1) met Maria Hendrika Overbeek
Gehuwd (2) op 07-05-1917 te Assen met
Elizabeth Somer.
2. Jan de Boer, schoolhoofd, geboren op
09-12-1866, overleden op 17-03-1944 te
Assen.
Gehuwd op 11-09-1892 te Assen met
Jantina Berendina Somer
3. Hendrik de Boer, koopman, geboren op
24-05-1869, overleden op 21-05-1901.
Gehuwd op 03-11-1894 met Zwaantje van
Assenderp
4. Lammina de Boer, geboren op 06-08-
1871, overleden op 01-07-1895.
5. Sieka de Boer, geboren op 07-09-1874.

Koster/meester Jan de Boer.

Noten

- 1 100 jaar Emmen, deel 2, *Sis Hoek-Beugeling*,
Johan Withaar en Gerrie van der Veen, Noorboek
2003, blz 34
- 2 Toen verkeerslichten ontbraken, *B.J. Mensingh*,
Beilen 1996, blz 9 e.v.
- 3 *Van Calsbeek tot Kalfsbeek*, *C. van der Enden*,
blz XIII
- 4 Toen, *Mensingh*, blz. 31
- 5 Wij gingen er naar school, *Willem Frieling*, blz 11
e.v.
- 6 1000 jaar onderwijs, *Huib D. Minderhoud* in: *Ach*
Lieve Tijd, 1000 jaar Emmen en Zuidoost-Drenthe
- 7 *Vier generaties schoolmeesterschap te Emmen*,
J.E. Ennik in: *Spint Arwt'n 1973*, blz. 11 e.v.
- 8 *Cornelis Pothoff*, *J. Hagen*, in: *Drentse Biogra-*
fieën 2, blz. 102
- 9 Op naberveziet deel 2, *H.T. Buiskool*, blz. 15 e.v.
- 10 *Feitelijkheden aan onze oostelijke grenzen*, door
F.A. Dijck, in: *Nieuwe Drentse Volksalmanak*
1978, blz. 140.

HISTORISCH EMMEN

De historie van Emmen en Zuidoost-Drenthe in woord en beeld

Historisch Emmen is voor veel leden van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe geen onbekende, maar ook elders in Nederland of zelfs de hele wereld kennen mensen, waaronder veel oud Emmenaren, de zeer uitgebreide website www.historisch-emen.nl waarop de geschiedenis van Emmen en Zuidoost-Drenthe wordt beschreven.

Inmiddels is Historisch Emmen, met 720 pagina's en bijna 1500 foto's, meer dan een lokale website. Op 28 mei 2007 bereikte Historisch Emmen het voorlopige hoogtepunt met 717 bezoekers op één dag. De eerlijkheid gebied te zeggen dat al deze bezoekers niet geïnteresseerd hoeven te zijn in de geschiedenis van Emmen, maar wel verwachten er informatie aan te treffen waarnaar ze op zoek zijn. Vaak vinden ze wat ze zoeken.

Het bezoek aan de website levert de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe voordeel in de vorm van nieuwe leden. Alleen de laatste twee maanden al is aantal bezoekers dat zich heeft aangemeld als lid van onze vereniging niet meer op de vingers van twee handen te tellen. De kracht van Historisch Emmen ligt onder andere in het grote. Honderden pagina's die met elkaar

verbonden zijn doen zowel de internet techniek als 'de grotensenwereld' geloven met een belangrijke en vooraanstaande site te maken te hebben. Dat geloof moet wel worden waargemaakt, anders werkt de kracht van het grote niet. Aanvullen, aanpassen en met name actueel houden zijn primaire zaken om bezoekers te lokken en vast te houden. De buurtvereniging Oud Allee kan beamen dat dit laatste het lastigste aspect is. Historisch Emmen is trots te kunnen melden dat www.oudallee.nl binnen afzienbare tijd deel van haar domein zal uitmaken.

Historisch Emmen is opgericht door Johan Withaar en heeft de regelmatige hulp van een aantal leden van de Historische Vereniging Zuidoost Drenthe: André Dekker die met zijn Haza21 kaarten een monsterklus aan het klaren is, de immer ijverige Sis Hoek Beugeling, verzamelaar Jans Brands, fotoleverancier Roelof Boelens van The Readshop in Emmermeer, Geert Hovenkamp, deskundig in alles wat voor het jaar 1800 plaatsvond en 'schriever' Gerrie van der Veen.

Bent u nieuwsgierig geworden? Heeft u nog geen idee wat Historisch Emmen biedt en wat internet allemaal heeft te bieden? Het is altijd mogelijk een avond voor geïnteresseerden te organiseren. U kunt natuurlijk ook een bezoek brengen aan de centrale bibliotheek aan het Noorderplein in Emmen waar Gerrie van der Veen ongetwijfeld bereid zal zijn u te helpen de weg te vinden op de internet snelweg.

internet: www.historisch-emen.nl
e-mail: info@historisch-emen.nl
tel: J. Withaar, 0591-628623

De historie van Emmen in woord en beeld

HISTORISCH EMMEN

Historisch Emmen toevoegen aan uw favorieten

"Van de gemeente Emmen is veel te maken, ze kan een groote toekomst hebben"
Jhr Mr C J H Ruys de Beerenbrouck

Op 16 januari 1939 vierde Reinder Blok uit Emmer-Erfscheiden-veen zijn 95ste verjaardag. Het bijschrift bij de foto in Het Noorden in Woord en Beeld van 20 januari 1939 luidt: '- Een goed begin in het nieuwe jaar! De krasse heer Blok moge nog vele jaren zoo pittig van 't oude in 't nieuwe gaan in volle gezondheid! Onze hartelijke gelukwensch!'

Reinder Blok overleed op 26 januari 1940. Hij was een zoon van Jan Ottens Blok en Hinderika van der Wal en was te Gasselternijveen geboren op 16 januari 1844. Hij was gehuwd met Geesien Meijer. (Foto: Collectie Roelof Boelens)

Op een deel van de kaart van Drenthe van 1634 van C. Pijnacker staan afgebeeld bij Weerdinge: 'Landweg in Drenthe' van A.M. Gorter (1866-1933); bij Roswinkel: 'De kerk bij Roswinkel' van J. van Ravenswaay (1789-1869); bij Emmen: 'Kerk te Emmen' van J. Reijnders (1823-1889); bij Schoonebeek: 'Boerenerf in Pad- en Vliegghuis bij Oud-Schoonebeek', tekening van H.W. Jansen (1855-1908).

Op de voorkant: Een familiefoto uit het begin van de 20ste eeuw uit Roswinkel, waarop staan afgebeeld vanaf links: Zwaantje Johanna Dijkstra, Gerardina Johanna Rentina Dijkstra, Gerben Johannes Dijkstra, Fennegien Timmerman (vroedvrouw in Roswinkel) en Cunera Johanna Geertruida Dijkstra. Fennegien Timmerman was weduwe van Jetzes Gerben Dijkstra. Zwaantje en Cunera ('Jo') Dijkstra waren lid van de club 'Leve de fiets' te Roswinkel (zie p. 2-5). (Foto: privé collectie)

